

Učitel mateřské školy na konci profesní kariéry

Blanka Vaculíková, DiS.

Bakalářská práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Blanka Vaculíková, DiS.
Osobní číslo:	H18625
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Učitelství pro mateřské školy
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Učitel mateřské školy na konci profesní kariéry

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury o vývoji profesní dráhy učitele.

Vymezení teoretických východisek o profesní kariéře učitele mateřské školy.

Příprava metodiky empirické části, stanovení výzkumného cíle a výzkumných otázek.

Realizace kvalitativního výzkumu prostřednictvím interview s učiteli mateřských škol.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu a jejich shrnutí.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

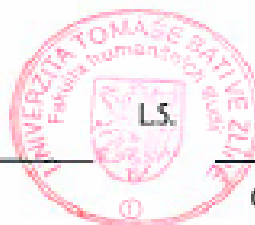
- Niles, S. G., & Harris-Bowlsbey, J. (2009). *Career Development Interventions in the 21st century*. New Jersey: Merrill.
- Švaňáček, R. (2011). Zlomové události při vytváření identity učitele. *PEDAGOGIKA.SK*, 2(4), 247-274.
- Veľutová, J. (2007). *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi* (2., přeprac. vyd.). Praha: Univerzita Karlova.
- Voňá, J. (2015). Nové profesní výzvy učitele po jmenování ředitelem školy. *Pedagogika*, 65(2), 177-192.
- Wiegerová, A. (2015). *Profesionalizace učitele mateřské školy z pohledu reformy kurikula*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Beáta Deutscherová, MBA**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **7. října 2020**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. I. aedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 27. listopadu 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a).
V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně ..... 4.3.2021 .....

1) Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejněním studijních prací.

2) Právní díla ve výzkumné, tvůrčí, výukové, diplomové, bakalářské a rigorózní práci, a která jsou předmětem odměny, včetně poskytnutí opavování a vyhledání odměny prostřednictvím databáze tvorivých děl, které jsou spravovány. Zákonem zveřejněním součástí veřejné přístupnosti vysoké školy.

3) Právní díla ve výzkumné, tvůrčí, výukové, diplomové, bakalářské a rigorózní práci, a která jsou předmětem odměny, včetně poskytnutí opavování a vyhledání odměny prostřednictvím databáze tvorivých děl, které jsou spravovány. Zákonem zveřejněním součástí veřejné přístupnosti vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce má teoreticko – empirický charakter. Cílem práce je zhodnotit profesní kariéru učitelem mateřské školy. V teoretické části jsou sumarizovány poznatky o učitelské profesi a vývoj profesní kariéry učitele mateřské školy. V empirické části jsou prezentovány výsledky empirického výzkumu. Data k výzkumu byla získána prostřednictvím polostrukturovaného interview se čtyřmi ředitelkami a pěti učitelkami mateřských škol v České republice. Analýzou a zpracováním interview byly zpracovány kategorie, které zachycují zhodnocení profesní kariéry učitelem mateřské školy, popis jednotlivých faktorů, které ovlivňují profesní kariéru učitele mateřské školy a analýzu profesních milníků v profesní kariéře učitele mateřské školy.

Klíčová slova: profesní kariéra, profesní dráha, profese

ABSTRACT

The bachelor thesis has a theoretical – empirical character. The aim of the thesis is to evaluate the professional career of a kindergarten teacher.

The theoretical part summarizes the knowledge about the teaching profession and the development of the professional career of a kindergarten teacher. The empirical part presents the results of empirical research. Data for the research were obtained through a semi-structured interview with four principals and five kindergarten teachers in the Czech Republic. The analysis and elaboration of the interview elaborated categories that capture the evaluation of the professional career of a kindergarten teacher a description of individual factors that affect the professional career of a kindergarten teacher and an analysis of professional milestones in the professional career of a kindergarten teacher.

Keywords: professional career, career, profession

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí bakalářské práce paní PhDr. Beátě Deutscherové, MBA., za její ochotu a čas, který mi věnovala v průběhu zpracování mé bakalářské práce, za její cenné rady a připomínky.

Mé poděkování patří i účastnicím výzkumného šetření za jejich čas, ochotu a hlavně rady a zkušenosti, které mohou být díky této práci předávány dál.

Srdečné a velké díky mé rodině za pomoc, podporu a důvěru během mých studií, kterou mi tak pomohli splnit si svůj sen.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 KARIÉRA UČITELE MATEŘSKÉ ŠKOLY	12
1.1 PROFESNÍ KARIÉRA UČITELE MATEŘSKÉ ŠKOLY	13
1.2 ETAPY VÝVOJE PROFESNÍ KARIÉRY	13
1.3 VÝVOJ PROFESNÍ DRÁHY UČITELE	14
1.4 KONEC PROFESNÍ KARIÉRY	16
2 UČITEL MATEŘSKÉ ŠKOLY	18
2.1 PROFESNÍ ČINNOSTI UČITELE MATEŘSKÉ ŠKOLY	19
2.2 PROFESNÍ KOMPETENCE UČITELE MATEŘSKÉ ŠKOLY	21
2.3 SÍŤ PROFESNÍCH VZTAHŮ V MATEŘSKÉ ŠKOLE	22
II PRAKTICKÁ ČÁST	24
3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	25
3.1 VÝZKUMNÝ CÍL A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	25
3.2 ZPRACOVÁNÍ ZÍSKANÝCH DAT	25
3.3 VÝZKUMNÝ VZOREK A JEHO CHARAKTERISTIKA	26
4 VÝSLEDKY VÝZKUMU A INTERPRETACE VÝZKUMNÝCH ZJIŠTĚNÍ.....	31
4.1 ZAČÁTKY UČITELSKÉ PROFESE	31
4.1.1 Profesní motivace	32
4.1.2 Učitelská láska	33
4.1.3 Štěstí přeje připraveným	34
4.1.4 Profesní start.....	35
4.2 POHLED DO ZÁKULISÍ PROFESNÍCH VZTAHŮ	37
4.2.1 Dítě jako osobnost	38
4.2.2 Rodič jako partner	39
4.2.3 Učitel jako týmový hráč	40
4.3 BÝT DOBRÝ UČITEL	42
4.3.1 Neusnout na vavřínech	43
4.3.2 Pěstování duševního zdraví.....	45
4.3.3 Zkušenosti nad zlato.....	47
4.4 MILNÍKY V PROFESNÍ KARIÉRE UČITELE MATEŘSKÉ ŠKOLY	48
4.4.1 Stěhování.....	49
4.4.2 Stát se ředitelkou	52
4.4.3 Šikana na pracovišti	53
4.4.4 Revoluce a RVP	54
4.4.5 Osudové setkání	56

4.5	ZHODNOCENÍ PROFESNÍCH OČEKÁVÁNÍ.....	57
4.5.1	Naplnění profesních očekávání	57
4.6	SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	59
ZÁVĚR	.....	62
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	.....	64
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	.....	67
SEZNAM OBRÁZKŮ	.....	68
SEZNAM GRAFŮ	.....	69
SEZNAM PŘÍLOH	.....	70

ÚVOD

„Ne každé víno pozdního sběru ponechané dlouho na vinici je jakostní, ne každý učitel působící léta v profesi je skutečným profesionálem a výborným učitelem.“

(Lazarová, 2011, s.7)

Tématem mé bakalářské práce je Učitel mateřské školy na konci profesní kariéry.

Předpokládá se, že je to učitel, který má za své dlouhodobé působení v mateřské škole nepřeborné množství znalostí a zkušeností. Prošel několika etapami profesního vývoje, potýkal se s různými problémy a řešil záležitosti, které byly spojeny jak s učitelskou profesí, tak i s osobním životem.

Pro mě, jako pro začínající učitelku je důležité zjistit tyto poznatky a shrnout je ve své bakalářské práci. Co je vedlo stát se učitelkou mateřské školy? Jaké byly jejich profesní začátky? Jaká by měla být učitelka mateřské školy? Co je důležité vědět o práci s dětmi? Čeho se vyvarovat? Jak nevyhořet? Jak hodnotí svou učitelskou profesi?

Rozhovory s učitelkami byly pro mě velmi inspirující, a i když byl osud každé z nich jiný, každá jejich zkušenost ať už dobrá či špatná, je pro mne velkým přínosem. Svým pohledem mi ukázaly, že profesní cesta se formuje, pokud člověk chce něčeho dosáhnout a že motivace a naplnění jsou důležitými předpoklady být dobrou učitelkou.

Tato práce má za cíl zhodnotit učitelskou profesi učitelem mateřské školy, poukázat na problémy, se kterými se při nástupu i v průběhu povolání setkávají, zjistit co všechno učitele ovlivňuje, co je pro jeho práci nepostradatelné, proč je důležité udržovat přátelské vztahy jak s kolegy, tak i s rodiči, jak být dobrým učitelem i jak přistupovat k dětem.

Cílem teoretické části je vymezit teoretické poznatky o profesní kariéře učitele mateřské školy, o etapách vývoje profesní kariéry, o vývoji profesní dráhy učitele, o vývojové fázi učitele mateřské školy, o vymezení pojmu učitel mateřské školy, o profesní činnosti a o profesních kompetencích učitele mateřské školy.

Cílem praktické části je zhodnotit profesní kariéru učitelem mateřské školy. Dílčími cíly je identifikovat jednotlivé faktory, které ovlivňují profesní kariéru učitele mateřské školy a analyzovat profesní milníky v profesní kariéře učitele mateřské školy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 KARIÉRA UČITELE MATEŘSKÉ ŠKOLY

Kariéra je slovo francouzského původu (*la carrière*), které znamená závodní dráhu, nebo místo, kde se dobývá kámen.

Pokud se zeptáme většího počtu lidí, co rozumí pod pojmem kariéra, pravděpodobně jejich odpovědi nebudou stejné. Jeden může mít kariéru spojenou s penězi a větším majetkem, druhý může mít kariéru spojenou s vyšší pozicí ve společnosti a mocí rozhodovat nad jinými anebo může kariéra pro někoho znamenat klidný a stabilní život.

Vymezení samotného pojmu kariéra není zcela jednoznačné a není lehké najít obecně platnou definici. Velmi obtížné je i definovat pojem kariéra učitele, který je většinou chápán jako vývoj nebo rozvoj učitele. Přesto bych chtěla uvést několik výkladů tohoto pojmu od různých autorů.

Kariérou se rozumí postup v pracovním zařazení, popřípadě vzestupná dráha vůbec. Kariéru lze tedy chápat jako měření pracovních úspěchů, množství a závažnost vykonávaných funkcí, pracovní zařazení a společenské postavení. Pro kariéru je důležitá cílevědomost člověka, tedy promyšlená snaha dosáhnout určitého cíle. K tomu patří i odvaha jít obtížnou cestou k dosažení určité mety, ctížádost, vytrvalost, víra v sama sebe a také určitá dávka štěstí (Růžička, et al., 1993).

Kariéra je určitý úsek profesní části našeho života, v němž využíváme možnosti a v nich uplatňujeme své schopnosti a získáváme nové zkušenosti. Slovo kariéra neznamena jen dosažení hvězdných výšek, ale je to krok k většímu úspěchu, větší odpovědnosti i uznání (Němcová, 2006).

Bělohlávek (1994) uvádí, že kariéra je věcí přirozenou, která spočívá v plném využití osobního potenciálu a která obohacuje člověka novými zkušenostmi a rozvíjí jeho osobnost. Kariéra je považována za dráhu, či postup, který se odehrává na časové ose. Má začátek někde v době nástupu do zaměstnání nebo do určité školy, konec a mezi tím prochází řadou stádií. Kariéra je dráha života, zejména pak profesionální, na které člověk získává nové zkušenosti a realizuje svůj osobní potenciál.

Niles a Harris-Bowlsbey (2009) chápou kariéru jako součást životního stylu a zdůrazňují, že případný profesní růst ovlivňuje i život jedince bez ohledu na organizaci.

1.1 Profesní kariéra učitele mateřské školy

Profesní kariérou nebo také profesní dráhou člověka, se rozumí období, po které je zařazen do pracovního procesu, to znamená od jeho nástupu do pracovního poměru do jeho trvalého ukončení. Profesní kariéra je zpravidla ukončena odchodem do důchodu a tvoří podstatnou část života většiny lidí.

Wiegerová (2016) uvádí, že profesní kariéra, je vývojová posloupnost v individuální profesi. Profesní kariéra by se měla odlišovat od pracovní kariéry, která má širší pojetí. Je to probíhající proces, který rozvíjí profesní zkušenosti.

Za profesní rozvoj učitele je považována jakákoliv činnost, kterou se rozvíjejí individuální schopnosti, znalosti a další charakteristiky povolání učitele. Patří sem samostudium, poznatky získané z vlastní učitelské praxe a rozsáhlá oblast dalšího vzdělávání. K profesnímu rozvoji dochází i samotnou učitelskou praxí, povaha této činnosti vyžaduje a představuje samostudium. Učitelovi kompetence se rozvíjí v průběhu učitelovy profesní praxe (Kohnová, 2004).

Naplňování profesní kariéry vždy předpokládá cílevědomou aktivitu člověka. Usilování o kariéru znamená nutnost vyrovnat se se všemi podmínkami a okolnostmi sociálního vzestupu (Růžička, et al., 1993).

Kariéru můžeme rozdělit na **objektivní** a **subjektivní**. Objektivní neboli vnější, můžeme sledovat v materiálech personálního oddělení nebo v životopisech, kde je výčet absolvovaných škol a kurzů, předchozích zaměstnání atd. Nedozvíme se však, jaké si člověk kladl cíle, zda je splnil, zda se vyrovnával s různými těžkostmi, které se během profesní kariéry objevily. Naopak subjektivní neboli vnitřní kariéra se zabývá významem jednotlivých událostí z pohledu jednotlivce. Vnitřní kariéra je subjektivní záležitost, která zahrnuje postoj pracovníka, jeho zkušenosti i profesní růst (Bělohlávek, 1994).

1.2 Etapy vývoje profesní kariéry

Osobní i kariérní vývoj člověka můžeme rozdělit do několika etap, které jsou charakteristické řešením odlišných profesionálních problémů.

Bělohlávek (1994) rozděluje životní kariéru do čtyř etap. **Přípravné období**, které trvá do prvního nástupu do zaměstnání, je provázáno hledáním budoucí cesty životem a volbou studijního oboru nebo budoucího povolání. **Počátek kariéry** je vymezen od prvního nástupu do zaměstnání do 35 let věku. V tomto období přestává být člověk závislý

na rodičích, zakládá rodinu a snaží si vybudovat vlastní domácnost. Kariérové období **středního věku** od 35 do 55 let, je období, kdy tito lidé dosahují relativně stálého jistého pracovního postavení. Posledním obdobím kariérní etapy je **starší věk** nad 55 let. Pro toto období je typické předávání zkušeností formou mentorství nebo koučování mladších generací (Bělohlávek, 1994).

1.3 Vývoj profesní dráhy učitele

Jako v každém jiném povolání, tak i u učitelů lze vysledovat určité vývojové mezníky, které většinou podstatnou měrou ovlivňují průběh kariéry učitele. Ve vývoji učitele mohou být obsaženy jak pozitivní, tak i negativní změny jakékoliv povahy, kterými učitel v průběhu kariéry prochází. Pod pojmem pozitivní a negativní si lze představit například přibývání nebo ubývání určitých schopností nebo třeba, v souvislosti s učitelovým prožíváním jeho pracovního i osobního života, určité subjektivní vnímání významu různých událostí, které jsou však vždy součástí jeho vývoje jako takového (Lazarová, 2011).

Vývoj profesní dráhy je objasňován jako proces, vázaný na životní cyklus, jehož průběh lze rozčlenit do několika fází. V případě profesní dráhy učitelů, bychom mohli rozlišovat tyto fáze:

- volba učitelské profese;
- profesní start;
- profesní adaptace;
- profesní vzestup;
- profesní stabilizace, resp. profesní migrace;
- profesní vyhasínání, resp. profesní konzervatismus.

S tím je spojena i odborná terminologie používaná k označení učitelů, kteří se nacházejí v určité fázi profesního vývoje. Jsou to především termíny:

- student učitelství
- začínající učitel
- zkušený učitel, učitel – expert (Průcha, 2017).

Volba učitelské profese

Zájem o studium učitelství na pedagogických školách je vysoký a rok od roku stoupá. Hlavními motivy je láska k dětem, touha dítě chránit a vzdělávat ho. Rozhodnutí stát se učitelem je většinou předem dobře uvážené a výsledkem vlastní vůle. S tím také souvisí i zapojení do různých aktivit s dětmi, vedení kroužků, oddílů, organizování táborů atd. Motivací je i snaha být užitečný a pomáhat samotným dětem, ale i lepší budoucnosti světa. Uchazeči mají často svůj vzdělávací cíl, ideál, k němuž chtějí děti vést (Svobodová & Vítečková, 2017).

Profesní start

Profesní start je vstup mladého člověka do výkonu povolání, pro které se určitou dobu připravoval. Je to velmi významná etapa profesní dráhy jedince i celé jeho životní dráhy.

Alan (1989) rozlišuje tři druhy rozporů, které jsou charakteristické pro toto období profesního startu:

- Rozpor mezi znalostmi a zkušenostmi pracovníka;
- rozpor mezi osobními aspiracemi pracovníka a zájmy organizace;
- rozpor mezi aktuálním postavením pracovníka a hodnocení perspektivy, která se před ním otevírá.

Etapa vstupu učitele do výkonu povolání je označována shodným termínem **začínající učitel**. Tato etapa je považována za velmi důležitou z praktického hlediska, a to z důvodu obsahu přípravy k učitelskému povolání (Průcha, 2017).

Lazarová (2011) uvádí, že mladí učitelé, nedávni absolventi, disponují zcela jinými pedagogickými teoriemi, koncepty a způsoby pedagogického myšlení než učitelé staršího věku, kteří byli připravováni na profesi vzhledem k dobovému paradigmatu výchovy a vzdělávání, a to prostřednictvím poplatných teorií.

Profesní stabilizace

Období kdy učitel začíná být „zkušený“ a není závislý na odborné pomoci. Učitelé dosahují odpovídající úrovně profesionální kompetence a v jejich pracovních návycích a dovednostech se objevuje určitá dávka rutiny. Řada dovedností je již zautomatizována. Důležitou součástí tohoto období je zvyšování nebo rozšiřování kvalifikace dalším celoživotním vzděláváním. Celoživotní vzdělávání jako součást profesní dráhy učitele

má jak celospolečenský, tak osobní význam pro učitele, kterému umožňuje „držet krok s dobou“. Je také součástí prevence proti podlehnutí profesionální depresi a duševnímu vyčerpání (Kantorová, 2008).

Profesní vyhasínání

Předpokládá se, že učitel, který se nachází v poslední etapě svého pedagogického působení, což je po dvaceti pěti až třiceti letech výkonu učitelského povolání, je nejzkušenější. U některých učitelů vzniká efekt vyhasínání jako projev a důsledek dlouhodobých stresových tlaků, nastupuje rezignace a narůstají kontroverzní postoje. U některých učitelů může naopak dojít ke zvýšení profesionální tvořivosti a chtějí věnovat všechnu energii svému povolání. Zároveň, ale může docházet u těchto učitelů k příklonu k praktikismu a tendenci ignorovat různé reformní snahy a inovace ve školství i v oboru (Kantorová, 2008).

1.4 Konec profesní kariéry

Učitelství patří mezi zátěžové profese, ve které není možné dosáhnout vysokého ocenění ani vysokých pozic v kariérním řádu, přesto však mu mnoho učitelů zůstává věrných po celý život a do relativně pozdního věku. Starší učitelé potřebují sociální oporu, kterou jim mnohdy poskytnou jejich věkově blízcí kolegové. Osamělý starší učitel v kolektivu mladých to nemusí mít vždy jednoduché (Lazarová, 2011).

Předností těchto starších učitelů je loajalita, zkušenosti, nadhled a odpovědnost. Přesto však starší učitelé v některých oblastech nedokáží konkurovat „dravému mládí“. Mladí učitelé mají více elánu a odvahy k inovacím, rychle se orientují a rozhodují. Starší mají již obvykle méně ambicí, potřebují delší čas na rozhodování a mnohdy raději zůstávají v pozadí (Lazarová, 2011).

Průcha (2017) označuje toto období jako konzervativní „vyhasínající“ učitel. Předpokládá se, že učitel nacházející se v poslední fázi své profesní dráhy (tedy asi po 50. roce života, tj. asi po 25 – 30 letech výkonu profese) je nejzkušenější. Na druhé straně však stojí poznatky o tom, že s přibývajícím věkem nastávají u učitelů některé negativní jevy: narůstají konzervativní postoje, nastupuje rezignace a u některých učitelů vzniká tzv. efekt vyhasínání.

U některých učitelů naopak může dojít ke zvýšené profesionální tvořivosti. Zejména ženy, teprve v tomto období mohou všechnu energii věnovat svému povolání (Kantorová, 2008).

K udržování pružnosti pedagogického uvažování a jednání pomáhá těmto starším učitelům kontakt se začínajícími učiteli, kterým mohou pomáhat v jejich adaptaci na učitelskou profesi. Součástí této pomoci je studium odborné literatury. Významné je i zapojení starších učitelů do pedagogického výzkumu, při kterém se setkávají s novými poznatky a zároveň zúročují své dlouhodobé zkušenosti. Učitelé tak mohou najít nový, vyšší smysl profese (Kantorová, 2008).

2 UČITEL MATEŘSKÉ ŠKOLY

Kurikulární reforma z přelomu 20. a 21. století přináší do předškolního vzdělávání velké změny. Například respekt k zájmům a potřebám dítěte předškolního věku s důrazem na volnou hru, která by měla poskytovat dítěti nejvíce příležitostí k jeho individuálnímu rozvoji. Proměna školy a jejích funkcí odráží kritické postmoderní myšlení ovlivněné technicistním přístupem člověka ke světu. Celospolečenské a kulturní změny přináší také změnu pohledu na učitele mateřské školy. Současná profese pedagoga je koncipována tak, že učitelé by měli být skutečnými odborníky na výchovu a vzdělávání a zároveň by měli být schopni se vyrovnat se stoupajícími nároky na jejich pracovní výkon v měnících se podmínkách vzdělávacího systému. (Syslová, et al., 2019).

Podle autorů pedagogického slovníku je učitel profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, který je spoluodpovědný za přípravu řízení, organizaci a také za výsledky tohoto procesu. Pedagogická způsobilost neboli kvalifikace je nezbytná k vykonávání učitelského povolání a je v současné době pojímána jako nezbytný požadavek na znalosti a dovednosti získané v přípravném vzdělávání (Průcha, et al., 2013).

Helus (2009) zmiňuje, že má-li učitel rozvíjet další osobnosti, měl by být sám rozvinutou osobností. Takovou osobností, kterou charakterizuje přesah jeho vlastního života, integrita a odpovědnost za vlastní životní cestu.

Havlík a Kořa (2007) zdůrazňují vnitřně přijatou odpovědnost učitele za svět, do kterého uvádí své žáky. Podle nich by učitel měl disponovat zásadní osobnostní vyzrálostí, mnoha dovednostmi a měl by své povolání brát jako poslání. Učitel by se měl dle svého vlastního přesvědčení celoživotně zdokonalovat a vzdělávat.

Učitel mateřské školy patří podle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, k širší komunitě tzv. pedagogických pracovníků. Podle § 2 odst. 1 je pedagogickým pracovníkem ten, „kdo má přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu (Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání)“ (Šmelová & Nelešovská, 2009).

Učitel mateřské školy je kvalifikovaný odborník v oblasti předškolního vzdělávání. Měl by být osobnostně vyzrálý, flexibilní, tvůrčí, komunikativní, empatický. Způsobilý k právním úkonům, zdravotně způsobilý, bezúhonný a ovládat dobře mateřský jazyk. Měl by také respektovat individuální potřeby dítěte. Učitel je pro dítě vzorem a modelem chování (Kotová, 2021).

Po shrnutí všech úvah o učitelské profesi je podle Vody (2015) učitel ústředním a výchozím pojmem, který je ale často používán v té míře obecnosti, že je abstrahováno od variability mnoha stránek profesních činností, kvalit, pracovních podmínek, proměnlivosti pracovních kontextů a rolí.

2.1 Profesní činnosti učitele mateřské školy

Profesní činnosti učitelů mateřských škol mají osobitý charakter, který je daný specifičností věku dětí, se kterými učitelé pracují. Jsou také vázané na konkrétní prostředí a podmínky mateřské školy, ve které předškolní vzdělávání probíhá. Konkrétní podobu profesních činností ovlivňuje počet dětí ve třídě, složení dětí, ale i prostorové uspořádání třídy. Profesní činnosti učitelů mateřských škol jsou typické svojí variabilitou, neboť učitel musí reagovat na často se měnící okolnosti, které jsou způsobené emoční nestabilitou dětí tohoto věku. Není proto možné se naučit určité postupy, které by bylo možné uniformě využívat při vzdělávání dětí (Syslová, et al., 2019).

Základním východiskem činností učitele je zaměření k cíli tak, že na základě individuálních dispozic stimuluje a aktivuje děti tak, aby je rozvíjel v souladu se vzdělávacími cíli.

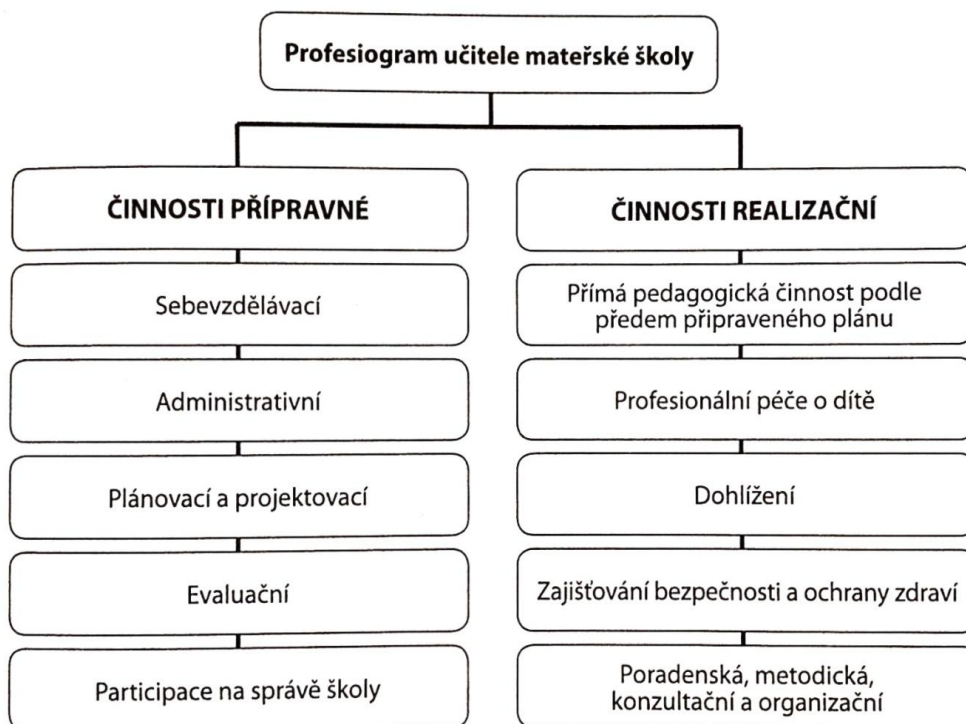
Požadavky na profesní činnosti učitele mateřské školy můžeme najít v katalogu popisů povolání v Národní soustavě povolání (NSP). Zde jsou pro učitele mateřských škol definovány pracovní činnosti následovně:

- Výchova a vzdělávání zaměřené na získávání vědomostí, dovedností a hygienických a sociálních návyků dětí v rámci školního vzdělávacího programu mateřské školy.
- Podpora rozvoje osobnosti dítěte předškolního věku, zdravého citového, rozumového a tělesného rozvoje, osvojení pravidel chování a životních hodnot.

- Podněcování osobního vývoje dětí, vyrovnávání nerovností vývoje dětí před vstupem do základního vzdělání, pedagogická konzultace o vzdělávání dětí s rodiči a diskutování o jejich pokrocích, spolupráce s odbornými partnery.
- Vykonávání prací a úkolů souvisejících s přímou pedagogickou činností, včetně dohledu nad dětmi, vedení evidence o pedagogické činnosti, hodnocení účinnosti vzdělávacích programů, spolupráce se školskými a zdravotnickými zařízeními.
- Tvorba vzdělávacího programu třídy mateřské školy.
- Navrhování a aplikace vzdělávacích a výchovných metod včetně individuální práce s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami.
- Tvorba a koordinace školního vzdělávacího programu mateřské školy nebo tvorba vzdělávacích programů a individuálních vzdělávacích plánů pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Popř. stanovení koncepce rozvoje školních vzdělávacích programů mateřských škol a jejich koordinace v regionu.

Syslová et al., (2019) kategorizovala druhy činností do dvou hlavních skupin - činnosti přípravné a činnosti realizační a každá z nich obsahuje pět podskupin.

Obrázek 1 Profesiogram učitele mateřské školy

zdroj: Syslová et al., 2019

Činnosti učitelů mateřských škol jsou typické svojí variabilitou, neboť učitel musí reagovat na měnící se okolnosti způsobené emoční nestabilitou dětí a jejich (ne)zkušeností v sociální oblasti. Proto není možné naučit se určité postupy, které by bylo možné uniformě využívat při vzdělávání dětí (Syslová, 2017).

2.2 Profesní kompetence učitele mateřské školy

Profesní kompetence mají celostní charakter a integrují znalosti, dovednosti, postoje a zkušenosti. Jsou nezbytné a nenahraditelné pro efektivní provádění činností typických pro tuto profesi. Jsou také chápány jako rozvoje schopné a umožňují učiteli, aby poznal své slabé stránky, snažil se je minimalizovat a zdokonalovat se ve své profesi (Lazarová, 2011).

Učitel mateřské školy ve své práci realizuje celou řadu rozmanitých činností. Profesní kompetenci podporují dovednosti různého zaměření, z nejdůležitější jsou sociálně-psychologické profesní dovednosti. Jejich osvojování a rozvíjení je základem pro optimalizaci působení mateřské školy ve prospěch rozvoje dítěte, spolupráce rodiny a mateřské školy a ve prospěch profesní spokojenosti učitele.

Profesní kompetence učitele mateřské školy jsou soubory všech dovedností učitele mateřské školy a jsou rozděleny na skupiny:

- Sociálně-psychologické profesní dovednosti,
- profesní dovednosti spojené s obsahem realizovaných činností, s různými oblastmi rozvoje dítěte předškolního věku,
- metodické profesní dovednosti,
- sociálně výchovné a diagnostické profesní dovednosti (Mertin & Gillernová, 2010).

Pedagogický slovník uvádí kompetence učitele jako „soubor profesních dovedností a dispozic, kterými má být vybaven učitel, aby mohl efektivně vykonávat své povolání. Obvykle jsou uváděny jako hlavní kompetence osobnostní a kompetence profesní. Osobnostní kompetence zahrnují odpovědnost, tvořivost, schopnost řešit problémy, týmově spolupracovat, být sociálně vnímavý a reflexivní. Profesní kompetence se vztahují k obsahové složce výkonu profese“ (Průcha et al., 2013, s. 130).

Vašutová (2004, s. 92) uvádí, že profesní kompetence učitele je otevřený, rozvoje schopný systém profesních kvalit, které pokrývají celý rozsah výkonu profese v komponentách

znalostí, dovedností, zkušeností, postojů a osobnostních předpokladů, které charakterizuje efektivní jednání učitele v jednotlivých vrstvách jeho činnosti a v jednotlivých pedagogických rolích.

2.3 Síť profesních vztahů v mateřské škole

Profesní vztahy, do kterých učitel mateřské školy vstupuje, určují charakter profesních dovedností a možnosti jejich rozvoje. Každá skupina vztahů spoluvytváří i rozvíjí vzájemné vztahy a klade určité nároky na profesní dovednosti. V mateřské škole dochází k vzájemným interakcím mezi učiteli, dětmi a jejich rodiči. Rozvíjet sociální vztahy v mateřské škole předpokládá vyznat se v nich, porozumět jim a následně do nich vstupovat s jistotou a přehledem (Mertin & Gillernová, 2010).

Základní rovinu tvoří interakce **učitele a dítěte**, která se opírá o celou škálu poznatků, která je specifická. Dospělý je pro dítě předškolního věku jednoznačnou autoritou, vzorem a modelem chování a reagování. Učitelé se setkávají s dětmi různého věku, odlišných osobnostních rysů a vlastností, případně různě handicapovaných, vyrůstajících v rozdílných výchovných, sociokulturních či ekonomických podmínkách a právě tyto rozdíly podmiňují šíři i variabilitu užití profesních dovedností ve vztahu k dětem (Mertin & Gillernová, 2010).

Další rovinu tvoří vztahy **mezi učiteli** a spolupracovníky v rámci jedné mateřské školy. Tyto vztahy se významně podílejí na rozvíjení sociálního a emočního klimatu v mateřské škole. Učitel spolupracuje s kolegy i s vedením školy na zkvalitňování předškolního vzdělávání a podílí se na sdílení zkušeností (přispívá vlastními zkušenostmi i využívá zkušeností svých kolegů), zapojuje se do různých forem spolupráce při zkvalitňování vzdělávání (vzájemné hospitace, společná tvorba materiálů) (Syslová & Chaloupková, 2015).

Velmi důležitá je rovina vztahů mezi **učiteli a rodiči**. Podle Syslové a Chaloupkové (2015) je spolupráce mezi mateřskou školou a rodinou patří k základním stavebním kamenům individualizovaného vzdělávání. Největší efekt v rozvoji dětí spatřuje ve vybudování partnerského vztahu s rodiči a jejich zapojením do života mateřské školy.

Svobodová a Vítečková (2017) uvádí, že v praxi mateřské školy je pro nás rodina partner, se kterými přicházíme často do kontaktu a s nímž se také dočasně dělíme o výchovu dítěte.

Komunikovat s rodiči znamená pochopit výchovný styl rodičů, zjistit strukturu rodiny a také jak rodina funguje uvnitř.

Majerčíková (2015) uvádí, že podstata spolupráce učitele a rodiče je ve vzájemné kombinaci odborných znalostí učitele o kurikulu a vývoji dítěte, o jeho vzdělávacích možnostech a potřebách s rodičovskými znalostmi a zkušenostmi s vlastním dítětem.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Praktická část je věnována profesní kariéře učitelů mateřských škol na konci profesní kariéry se zaměřením na zhodnocení profesní kariéry učitelem mateřské školy.

Nejprve je vymezen výzkumný cíl a výzkumná otázka, po té popsána organizace a zpracování dat a výzkumný vzorek.

Poslední kapitola je věnována výsledkům a interpretaci zjištěných dat. V této práci byl zvolen kvalitativní výzkum, protože tento výzkumný přístup je vhodný ke zhodnocení profesní kariéry učitelem mateřské školy. Samotnému výzkumu předcházelo studium odborné pedagogické literatury a pedagogických periodik.

3.1 Výzkumný cíl a výzkumné otázky

Hlavním cílem je zhodnotit profesní kariéru učitelem mateřské školy.

Dílčí výzkumné cíle

V rámci výzkumu byly stanoveny následující dílčí cíle, které vychází z hlavního výzkumného cíle:

- Popsat jednotlivé faktory, které ovlivňují profesní kariéru učitele mateřské školy.
- Analyzovat profesní milníky v profesní kariéře učitele mateřské školy.

Hlavní výzkumná otázka

- Jak hodnotí svou profesní kariéru učitel mateřské školy?

Dílčí výzkumné otázky

- Jaké faktory ovlivňují profesní kariéru učitele mateřské školy?
- Jaké jsou milníky v profesní kariéře učitele mateřské školy?

3.2 Zpracování získaných dat

Pro tento výzkum byla vybrána metoda polostrukturovaného interview, které bylo realizováno s devíti participantkami výzkumu. Interview bylo nahráváno na diktafon. Po uskutečnění interview následovalo vypracování transkriptu, což je přenesení zvukové nahrávky do písemné podoby. Následovalo tvoření tzv. kódů a psaní vlastních poznámek při rozboru interview. Při čtení a rozboru transkriptu byla identifikována důležitá data, která přinášela relevantní informace. Ty byly tzv. okódovány. Kódy byly následně

systematizovány a seskupeny podle důležitosti a hierarchicky seřazeny (Švaříček & Šed'ová, 2007).

Výsledkem této činnosti byl vznik kategorií, které byly následně deskriptivně zpracovány. Vzniklo pět základních kategorií a jejich dílčí subkategorie.

3.3 Výzkumný vzorek a jeho charakteristika

Ve výzkumném vzorku figuruje pět učitelek a čtyři ředitelky mateřských škol z České republiky. Participantky měly dvacet pět až čtyřicet let praxe v mateřské škole. Osobnímu setkání předcházela telefonická domluva a stručné seznámení s výzkumem. Otázky byly elektronicky zaslány participantkám k nahlédnutí a po telefonické dohodě bylo interview uskutečněno. Rozhovory byly nahrávány na diktafon.

Informovaný souhlas byl účastníkům předložen k podpisu těsně před zahájením interview. Svým podpisem tak potvrdili svou účast na výzkumném šetření. V příloze je doloženo znění informovaného souhlasu s účastí na výzkumu. Jména participantek byla změněna z důvodu zachování anonymity.

Ředitelky mateřských škol

Valerie

Valerie má sedmdesát šest let a v mateřské škole působila téměř čtyřicet let. Po studiu na čtyřletém gymnáziu absolvovala jednorocní kurz na pedagogické škole. Ihned po skončení studia nastoupila jako ředitelka mateřské školy. Zde nastoupila do jednotřídky s třiceti pěti dětmi a jednou učitelkou. Jejím úkolem bylo mateřskou školu dovybavit hračkami a pomůckami, vybudovat zahradu a spolupracovat s MNV. Působila zde deset let. Když se provdala, přestěhovali se s manželem do jiné vesnice, kde nastoupila nejdříve jako učitelka a poté jako ředitelka místní mateřské školy. Působila zde jako poslankyně a členka školské komise, zajišťovala různá vystoupení dětí pro obec a jiné složky. Ve svých čtyřiceti pěti letech se jí narodil syn, se kterým zůstala čtyři roky na mateřské dovolené. Po osobních neshodách s vedením místní mateřské školy se na své místo ředitelky už nevrátila a po šesti letech, které strávila doma, nastoupila jako vychovatelka ve školní družině. Zde působila až do svého odchodu do důchodu. Toto období považuje za jedno z nejkrásnějších ve svém životě. Jak uvedla, práce s dětmi byla její život, je vděčná za to, že se setkala s lidmi, kteří jí byli dobrými rádci a pomocníky.

Diana

Diana už od mala měla velmi ráda děti, a proto si také zvolila studium na střední pedagogické škole. Po maturitě nastoupila jako učitelka v mateřské škole, kde měla velmi dobrou kolegyni, která ji pomohla zařadit se do praxe. Pracovali podle plánů, které byly rozděleny do čtyř ročních období. Po dvou letech nastoupila jako ředitelka do mateřské školy v nedaleké vesnici. Během své praxe navštěvovala různé vzdělávací programy, kde získala další nové zkušenosti. Následovala mateřská dovolená s nejstarším synem, následně s dcerou a za dalších šest let s druhým synem. Po mateřské dovolené nastoupila do místní mateřské školy jako učitelka, později téměř na dobu čtrnácti let jako zástupkyně ředitelky a poslední čtyři roky jako ředitelka. Jak uvedla, dříve vzdělávání v mateřské škole nebylo tak náročné a uvolněnější. Nebyly dvě zaměstnání, jenom jedno a děti pracovaly více venku. Tvořily se smíšené třídy a vycházelo se rodičům vstříc – sourozenci byli v jedné třídě. Během její praxe v místní mateřské škole se neustále měnil kolektiv a nebyla to vždycky procházka růžovým sadem. Přesto na svoji práci vzpomíná ráda a nic jiného by dělat nechtěla. Celkem působila v mateřské škole téměř čtyřicet let.

Magdaléna

Magdaléna má třicet jedna let praxe v mateřské škole. Patnáct let působila jako učitelka a po té třináct let jako ředitelka v mateřské škole. K učitelství ji přivedla maminka, která pracovala jako učitelka mateřské školy. Po maturitě na gymnáziu se dostala na nástavbu na pedagogickou školu. Její první místo učitelky bylo v nedaleké vesnici, kde působila celý život. Při práci s dětmi neustále něco zlepšovala a pracovala na zkvalitnění vzdělávacího programu. Práci, která ji velmi bavila, oceňovali hlavně děti, rodiče a i obecní úřad. Zlom nastal, když museli mateřskou školu přestěhovat do prostor místní základní školy. Zde vznikl problém v komunikaci s paní ředitelkou základní školy, která se stala ředitelkou i mateřské školy. Představy o dalším vedení mateřské školy se mezi ní a novou ředitelkou rozcházely, a proto Magdaléna dala výpověď. Než nastoupila do důchodu, pracovala ještě několik let jako OSVČ, kdy chodila hlídat děti do rodin. Dnes už na všechno vzpomíná s láskou.

Helena

Helena má sedmdesát čtyři let a téměř čtyřicet let pracovala v mateřské škole z toho dvanáct let jako ředitelka. Nejdříve studovala gymnázium, potom ekonomickou školu a na konec SPgŠ, při jejímž studiu už pracovala jako učitelka mateřské školy.

Helena má tři děti a tři vnoučata a na svou učitelkou profesi vzpomíná s láskou. Vyhovovaly jí dřívější plány jednotlivých výchov, které byly daleko přijatelnější, než ty, které přišly potom. Čím složitější forma a podání, tím hůř a jak řekla: „Někdy stačí, když při práci použiješ zdravý selský rozum“.

Učitelky mateřských škol

Anna

Anna se chtěla stát učitelkou, už když jí bylo 12 let. Byla hravá, ráda tvořila a milovala kreslení. V letech 1979 – 1983 absolvovala studia na SPgŠ. Její první působení bylo v jedné malé venkovské mateřské škole, kam musela hodinu denně dojíždět. Byly to pro ni ty nejkrásnější první čtyři roky. Měla velké štěstí na kolegyně, které jí v začátcích velmi pomohly svými cennými radami i vstřícným a laskavým přístupem. Další její působení bylo v Praze, kde se naopak setkala s nepříjemnou paní ředitelkou, která nezohledňovala potřeby dětí. Ve třídě měla třicet šest tříletých dětí, ale jak říká, musela to zvládnout. Po mateřské dovolené se svým synem už své další místo vybírala pečlivěji a na tomto místě od roku 1992 pracuje do dnes. Dvanáct let zde působí jako zástupkyně ředitelky a je zde velmi spokojená. Myšlenka, že by změnila profesi, ji napadlo několikrát, ale nikdy se k takovému kroku neodhodlala, protože i přes únavu a vyčerpání zvítězila láska k dětem. V průběhu svého působení v MŠ měla také možnost zúčastnit se vzdělávacího programu pro práci s dětmi s OMJ v Norimberku. Byla to pro ni velmi cenná zkušenost a posílení svého sebevědomí. Prošla i kurzem angličtiny a používání PC, které byly přímo zaměřeny na pedagogickou práci. Vše, jak říká, bylo velkým přínosem pro její práci s dětmi.

Romana

Romana má padesát osm let a v mateřské škole pracuje již třicet pět let. Od malička byla velmi akční, samostatná, ráda recitovala a zpívala, hrála divadlo a hrála na klavír. Po studiu na SPgŠ se vydala do Prahy. Zde dostala místo v mateřské škole, kde působila tři roky a byla velmi spokojená. Mateřská škola na tu dobu byla velmi dobře vybavená (sauna, bazén) a paní ředitelka se o mateřskou školu velmi zajímala a snažila se ji co nejvíce rozvíjet. Když Romana otěhotněla, vrátila se zpět na Moravu. Zde prošla několika okolními mateřskými školami a jesličkami, až zůstala v té současné, kde pracuje už dvacet osm let. Účastnila se několika školení v rámci pedagogické praxe a tím, že má logopedický kurz, působí v mateřské škole i jako logopedický asistent. Děti, jak řekla, jsou její život.

Světlana

Světlana se narodila v roce 1961. Protože měla na mateřskou školu velmi hezké vzpomínky a paní učitelka byla jejím velkým vzorem, rozhodla se tedy už jako malá, stát se paní učitelkou v mateřské škole. Po ukončení studia oboru Vychovatelství, nastoupila do svého prvního zaměstnání, které bylo 170 km daleko. Přestěhovala se z města do hor. Začátky byly velice těžké, ale protože ji neustále vedla intuice, snaha a chuť do práce, postupně se všemu naučila. Po roce praxe v mateřské škole nastoupila na dálkové studium SPgŠ obor Učitelství pro mateřské školy. Po mateřské dovolené nastoupila do nedaleké mateřské školy, kde zažila jak pěkné, tak i nepěkné chvíle. Psychický nátlak ze strany ředitelky vedl u paní Světlany k psychickým problémům, které musela řešit pomocí psychologů a psychiatrů. Nyní pracuje již několik let v jiné mateřské škole, i když musí dojíždět, je zde velmi spokojená. Na práci s dětmi se jí nejvíce líbí, že práce není stejná, dá se improvizovat, děti jsou bezprostřední, tvárné, jsou vidět výsledky a každý den je jiný. Světlana pracuje v mateřské škole již čtyřicet let.

Tamara

Tamara má šedesát let a považuje se za člověka kreativního, pozitivně naladěného, má příjemné vystupování, ráda pracuje s lidmi a vyhledává nové možnosti a metody práce s dětmi. Její první volba vzdělávání byla ovlivněna rodiči. Vystudovala střední zemědělskou a ekonomickou školu, ale ekonomika, mechanizace ani živočišná výroba ji nenaplňovala. Je vděčná učitelce klavíru, která ji nasměrovala na dálkové vzdělávání na pedagogické škole. I přes vstup do manželství, práci u Okresního soudu i první těhotenství, se jí podařilo zakončit dálkové studium maturitou. Paní Tamara se považuje za člověka flexibilního, umí pracovat pod stresem, patří mezi pozitivně a kreativně naladěné lidi. Mezi její zájmy patří příroda, zahrada a práce na ní, ráda cestuje, věnuje se literatuře, sportuje a má ráda kulturu, koncerty a divadlo.

Gabriela

Gabriela má šedesát tři let. Učitelkou mateřské školy chtěla být už od dětství. Samé jedničky, hra na klavír a výborný zpěv ji přivedli na střední pedagogickou školu, kterou úspěšně ukončila maturitou. Na své začátky vzpomíná s velkou láskou, i když nebyly zdaleka tak růžové. Po deseti letech z oboru odešla a začala podnikat v obchodní činnosti. Návrat do mateřské školy ovlivnilo setkání s těžce nemocným chlapcem, kterému v nemocnici zpívala a vyprávěla pohádky. Chlapec se jí najednou zeptal:

„Proč neučíš?“ A to byl zlom v jejím životě, který ji zpátky přivedl k dětem. Jejím každodenním průvodcem je klavír, vlastní písničky a básničky. Vydala také svůj první soubor písní a básní s názvem Pohladím Tě písničkou. Gabriela už je babičkou, mohla by si užívat důchodu, ale užívá si radost s reakcí dětí na její vlastní tvorbu, kterou chce i nadále předávat.

4 VÝSLEDKY VÝZKUMU A INTERPRETACE VÝZKUMNÝCH ZJIŠTĚNÍ

V následující části jsou interpretována data, která byla získána prostřednictvím polostrukturovaného interview s učitelkami a ředitelkami mateřských škol. Získaná data jsem rozdělila do pěti kategorií, které vyvstaly z analýzy dat a jsou příznačné z hlediska zhodnocení profesní kariéry učitelem mateřské školy. Tyto kategorie jsou:

- Začátky učitelské profese
- Pohled do zákulisí profesních vztahů
- Být dobrý učitel
- Milníky v profesní kariéře učitele mateřské školy
- Zhodnocení profesních očekávání

4.1 Začátky učitelské profese

„Cesta učitele je tou nejnáročnější cestou. Proto se jí také říká poslání.“

Robert Čapek

Dorotíková (2003) uvádí, že učitelství je stav, který nemůže učitel jen tak odložit. Učitelem je vždy a za všech okolností.

Učitel je člověk mnoha dovedností, který své povolání bere jako poslání, a také se z vlastního přesvědčení celoživotně zdokonaluje a vzdělává, a to i proto, že se podmínky jeho práce a nároky na něj kladené mění společně s proměnami života společnosti (Svobodová & Vítečková, 2017).

„...na tomto rčení je jistě kus pravdy, ale přesto myslím, že je stále nedoceněno i v současné době, jak sama praxí zjistíte, je to práce krásná, ale zároveň velmi těžká a zodpovědná, vždyť pracujeme s živými bytostmi, pokud tuto práci chtějí dělat jenom pro peníze, tak ať to nedělají, tam potom opravdu mohou vyhořet, i když je tato práce málo oceněná, nejsou peníze její podstatou...“ (UT)

Rozhodnutí stát se učitelem mateřské školy sebou nese velkou odpovědnost, neboť mateřská škola je nedílnou součástí života dítěte a práce učitelů má napomáhat jeho celkovému vývoji.

4.1.1 Profesní motivace

Holeček (2014) uvádí, že nelze objektivně pozorovat motivy, které utváří osobnost pedagoga. Můžeme ale sledovat, že když u učitele při výkonu pedagogického povolání dochází k uspokojování vlastních vyšších psychických potřeb, pak se s největší pravděpodobností jedná o spokojeného a úspěšného pedagoga. Mezi tyto vyšší potřeby můžeme zařadit učitelův zájem o vedení mladé generace, potěšení z jejich rozvoje a také snaha pomáhat dětem.

Důvodů, které vedou učitele vybrat si právě toto povolání, může být mnoho. Velmi často uváděné motivy učitelů jsou láska k dětem; potřeba se zviditelňovat; hudební, výtvarné a dramatické předpoklady; rodiče učitelé; učitelka v mateřské škole jako vzor a také touha pomáhat sociálně slabým.

„...co mě vedlo?, asi to, že jsem ráda prostě přednášela, že jsem se ráda zviditelňovala nějak, asi ten vztah k přírodě a byli jsme od dětství taková partije, kdy jsem měla kolem sebe tři, čtyři, pět kamarádů, kamarádek a vychovávali jsme jejich sourozence malé, chodila jsem na klavír, ale radši jsem měla zpěv, radši jsem měla komunikaci s lidma, tomu klavíru jsem moc nedávala, ale ráda zpívám, ráda tancuju, no a tak jsem se rozhodla jít tady na to učitelské povolání...“ (UR)

„...a také jsem měla vztah k výtvarné výchově, trošku k hudbě a pohybu, takže to se tak nějak hodilo...“ (UA)

„...v první řadě mě vedlo k tomu můj vztah k dětem a chtěla jsem využít všechny zkušenosti a znalosti, které jsem získala předchozím studiem, jazyková výchova, literární výchova, hudební výchova...“ (UV)

„...kladný vztah k dětem k těm tříletým až šestiletým a bavilo mě vymýšlet stavbu každé výchovy, tvořit pomůcky, které děti zaujmou a se kterými se dobře pracuje, učit děti pomocí vizuálních obrázků se vždycky vyplatí a praxe ukázala, že jsem si vybrala správně...“ (UH)

„...v mateřské škole pracovala moje maminka, občas jsem se za ní stavila a moc se mi tam líbilo, děti jsem měla moc ráda, tady asi vznikla moje touha věnovat se také tomuto povolání...“ (UM)

Touha stát se učitelkou mateřské školy byla u paní Gabriely tak silná, že ustála i rozmlouvání výběru tohoto povolání učitelkou ze střední školy.

„...od studia na pedagogické škole mne neodradila ani moje milovaná češtinářka, která mne jako samojedničkářku směřovala na přípravu na vysokou školu s tím, že ve školce budu dětem pouze vytírat prdelky...“ (UG)

Učitele mateřské školy nemůže dělat každý. Je potřeba disponovat určitými vlastnostmi, psychickou stabilitou, odolností a také velmi důležitým faktorem je určitý „zápal“ pro práci s dětmi.

4.1.2 Učitelská láska

Učitelská láska je projevem citu učitele k dítěti; citu, který napomáhá dítěti kultivovat jeho vlastní cit pro smysl vzdělávacího úsilí školy a ubezpečuje je, že se mu v tomto úsilí dostane porozumění a podpory (Helus, 2009).

Jak uvádí Svobodová a Vítečková (2017), východiskem učitelské lásky je předpoklad, že potřebujeme mít rádi sami sebe, abychom měli upřímně rádi také ty druhé.

„...měly by se přizpůsobit těm dětem, měly by děti dobře poznat, měly by dávat pozor, aby ty děti špatně nehodnotily, protože některé děti si to opravdu vezmou k sobě a myslí si, že jsou tak špatné, že to neumí a nemají se přirovnávat k druhým, protože každé dítě je osobnost a stojí si za svým...“ (UD)

„...důležitý je individuální přístup ke každému dítěti a respektovat zvláštnosti a handicap, vyvarovat se stresování dětí příliš vysokými nároky, protože každé dítě je jiné a když je slabší, méně nadané, tak ho může trápit, já nedokážu to, co kamarád a právě to je na učitelce, jejich osobnost je velice pestrá a dokážou kolikrát vypořádat a říct takové věci, kterých my si vůbec nevšimneme...“ (UM)

„...někdy člověk přemýšlí třeba na nějaký, mě třeba někdy zajímají takový ty osudy dětí, takových těch problémových, s nima člověk soucítí, co mají problematickou rodinu, sledování toho vývoje je pro nás největší radost, že po těch letech, když odchází třeba z té mateřské školy, člověk vidí takovou tu, takový vývoj, tak z toho radost a vlastně takový ten dobrý pocit, že se podařilo přispět k tomu jejich posunu...“ (UA)

„...prostě vás to musí bavit, musíte to dělat s láskou, sledovat u dětí jejich neustálý posun v před a říkat si pro sebe „dobře jsi to udělala“, pochválit samu sebe...“ (UR)

Schopnost empatie, radost z úspěchu a schopnost pro-sociálního chování patří mezi důležité pilíře při práci s dětmi.

4.1.3 Štěstí přeje připraveným

Učitel je konfrontován s každodenní pedagogickou realitou, s jejímž zvládnutím by mu měly pomoci studiem získané pedagogické vědomosti a dovednosti (Šmelová & Nelešovská, 2009).

Syslová (2013) uvádí, že výhodou střední pedagogické školy je jistá „tvárlivost“ ve vývoji osobnosti studentů tohoto věku (15-19 let). Je tedy možné u nich rozvíjet praktické dovednosti v oblastech tělesné, výchovné atd. Takto široce pojaté vzdělávání však nedává dostatek specifických znalostí pro výkon tak náročného povolání, jakým je učitelství v mateřské škole. Kdežto studium na vysokých školách se zaměřuje na odbornou teoretickou přípravu a na tzv. reflektivní praxi se získáním praktických zkušeností.

„...učitelka by měla být dobře připravena studiem na střední nebo vysoké školy a také by měla mít dobrou praxi, ve které je také učitelka, která jí má co předat a která ji motivuje k další práci...“ (UM)

Názory participantek na vzdělávání učitelek mateřských škol jsou různé. Učitelka Diana je toho názoru, že střední pedagogická škola poskytuje dostatek teoretických i praktických dovedností.

„...střední škola, která je vlastně určena pro učitelky mateřských škol úplně stačí na to, aby vychovala ty děti, jak je má vychovat...“ (UD)

Podle Světlany není důležité jak vysoké má učitelka vzdělání, ale jaké má zkušenosti.

„...dá se říct, že když přišly, tak neuměly nic, musely se zase tou praxí otrkat, takže tam není rozdíl, jestli je to středoškolačka nebo vysokoškolačka...“ (US)

„...největší přínos této školy vidím zpětně v oblasti praxe, na tu se velmi dbalo...“ (UA)

Gabriela má dceru, se kterou může porovnávat rozdíl střední a vysoké školy. Její dcera původně studovala střední školu zaměřenou mimo obor školní pedagogiky a poté vystudovala vysokou školu obor Učitelství pro mateřské školy.

„...na naší škole jsme měli hodně teda praktických zkušeností a prostě čerpám jak z výtvarné jo, po výtvarné stránce výtvarné výchovy, hudební, my jsme měly sbor, kde jsme se naučily zpívat z not, prostě každý jsme měli nástroje dva, což vím, že u vysokoškoláků v dnešní době není vždycky, oni mají hodně teorie, ale ta praxe je tam důležitá...“ (UG)

Anna a Tamara se ve své praxi setkaly s mladými vysokoškolsky vzdělanými učitelkami a zaznamenaly rozdíl v jejich profesním přístupu.

„...rozdíl mezi středoškolačkou a vysokoškolačkou je určitě rozdíl v tom obsahu těch vědomostí...“ (UT)

„...středoškolsky vzdělané učitelky jsou zaměřeny na takovou tu praktickou režimovou stránku, líp ty děti dokážou obsloužit z té praktické právě stránky, taková ta jo zajistit základní potřeby a tohle to všechno se docela dobře naučí a samozřejmě ty vysokoškolačky potom si líp poradí s různým tím plánováním, diagnostikou, hodnocením, evaluací, znají podstatně lépe terminologii, jsou takové poučenější v oblasti různých poruch chování a taky vědí asi jak k těm dětem...“ (UA)

Syslová (2017) uvádí, že pro výkon profesních činností je doporučeno vysokoškolské vzdělávání na magisterské úrovni. Jedním z faktorů, které ovlivňují kvalitu práce učitele mateřské školy, je úroveň jeho kvalifikace. Čím je vyšší vzdělání učitelů mateřských škol, tím je vyšší kvalita vzdělávání, které vedou k lepším výsledkům dětí. Aby si však učitelé udrželi svou odbornou úroveň, potřebují se dále kontinuálně vzdělávat. Kvalifikovanější učitelé dokážou vytvořit stimulační prostředí, které vede k lepším vzdělávacím výsledkům, jsou i vnímavější vůči dětem a mají s nimi pozitivnější vztahy.

Podle Syslové (2013) je důležité propojení teorie a praxe, které patří k důležitým prvkům kvalitní přípravy učitele mateřských škol. Vysokoškolská příprava odpovídá požadavkům na počáteční systematické vzdělávání dětí předškolního věku podle ISCED a také je v souladu s nároky kladenými RVP PV na individualizované předškolní vzdělávání.

4.1.4 Profesionální start

Profesionálním startem se označuje období, kdy člověk vstupuje do zaměstnání. Tento mezník je důležitý nejen z psychologického a sociologického hlediska, ale je i významnou událostí a zlomovým okamžikem v životě jedince. Nastupující učitel se náhle mění z dosavadní role studenta v roli učitele, mění se jeho pozice ve vztahu k rodičům; mladý učitel se stává existenčně nezávislým a přebírá za sebe zodpovědnost (Kantorová, 2008).

Většina začínajících učitelů se musí po nástupu do praxe vypořádat s konfrontací vlastních představ, které o práci učitele v mateřské škole má, a reality která se mnohdy od těchto představ vzdaluje. Musí získat didaktické dovednosti a osvojit si chod školy. Správná adaptace je důležitá a má velký význam do dalších let praxe.

Každá z dotazovaných učitelek měla svůj profesní start jiný. Učitelka Gabriela měla neshody se staršími kolegyněmi a musela se naučit prosadit se.

„...oj, no tak to byl tvrdý boj mezi učitelkama. To tak bývá. Když přišla mladá učitelka, tak jsem si musela vybojovat své místo, takže začátky byly trošku horší...“ (UG)

Přechod ze studia učitelství do učitelského povolání bývá často označován za jedno z nejtěžších období učitelské kariéry. Rozdíly mezi teoretickými znalostmi a praxí pocítila učitelka Tamara při svém nástupu do prvního zaměstnání v mateřské škole.

„...nástup do praxe byl pro mě rozčarováním, protože ta škola nám samozřejmě dala takové teoretické znalosti, ale ta praxe, to jsem se musela proboujet sama. Měla jsem štěstí na výbornou uvádějící učitelku, takže ta mě spousta triků naučila, takže můžu říct, během dvou let, než jsem přešla na jinou školu, tak už jsem se cítila jakoby jistější, ale ty začátky byly složitější trošičku...“ (UT)

Naopak učitelky Anna a Romana vzpomínají na své začátky velice rády, jelikož měly velmi dobré vztahy s ostatními kolegyněmi.

„...myslím si, že jsem to ne úplně dobře ze začátku všechno zvládala, ale paní ředitelka mi v tom hodně pomohla, i byl taky takový fajn kolektiv i báječní rodiče, protože to byla venkovská školka, ty vztahy tam byly fajn...“ (UA)

„...v té Praze tam to bylo moc hezké, začátky tam byly opravdu moc pěkné, kolegyně příjemné, pomáhaly, byly o něco starší...“ (UR)

Ihned po studiích se na post ředitelky mateřské školy dostala ředitelka Valerie. Škola, do které nastoupila, byla nová, bez vybavení a jejím úkolem bylo obstarat potřebné pomůcky a školu dovybavit.

„...ten začátek byl těžký, protože tam byla ta škola, tam se začínalo. Takže ta škola byla maličká, normálně v takové nízké budově, nebyla vybavená, nic tam nebylo, žádné pomůcky, žádné hračky a vlastně nikdo. Byla tam jedna učitelka nekvalifikovaná, takže já jsem prakticky začínala jenom s tím, co jsme se za ten rok naučily...“ (UV)

Znalosti, které učitelka Gabriela získala během studií na střední pedagogické škole, se jí zúročily i v praxi.

„...myslím si, že na té střední škole jsme získaly hodně jako takových praktických jak zkušeností a hlavně rad od těch profesorů tehdejších, protože opravdu si myslím, že jsme tam měli kvalitní profesory, čerpám z toho v podstatě pořád...“ (UG)

Od začínajících učitelů se očekává od prvního dne plnění všech povinností, které s touto profesí souvisí. Učitel může zažít tzv. „profesní náraz“ a musí řešit řadu obtížných výchovně-vzdělávacích situací. Učitelky Tamara a Světlana ze svých zkušeností z praxe doporučují, aby se začínající učitelky poučily z vlastních chyb, které jsou naopak přínosem pro jejich profesní kariéru.

„...určitě bych jim doporučila, aby svoje nějaké, řeknu třeba neúspěchy, nechci to nazvat třeba chybou, aby to nebraly jako to, že to neumí, nebo že to nezvládají, spíš jako stupínek k nějakému kroku, aby to braly, jakože ano, to se mi nepovedlo, ale posunulo mě to kousek dál, příště to udělám lepší...“ (UT)

„...nebát se, prostě ono to nějak dopadne, nebát se, omyly dělá každá, omyly dělám i já, prostě vím, že se všechno musí vyzkoušet, zkouším, i já zkouším nové metody, zkouším nové postupy, zkouším nové věci s dětmi a ne vždycky to dopadne, myslím si, že názory od jednoho člověka zase neudělaj začínajícího učitele učitele, si myslím, že musí být více zdrojů...“ (US)

Dobrý pedagog se utváří z toho co do svých poznatků z teorie a z praxe přidá sám ze sebe a jakým způsobem se všemi dovednostmi a schopnostmi naloží.

4.2 Pohled do zákulisí profesních vztahů

„Rozvíjet sociální vztahy v mateřské škole předpokládá vyznat se v nich, porozumět jim a následně do nich vstupovat s jistotou a přehledem“ (Mertin & Gillernová, 2010, s. 25).

Učitelky se pohybují ve složité síti sociálních vztahů, které musí zvládnout, pokud chtějí uspět v profesi a má-li efektivně probíhat celý proces předškolního vzdělávání a výchovy. Obecně lze říci, že učitelé mateřských škol vstupují do vztahů a vzájemných interakcí nejvíce s dětmi, s rodiči, s učiteli a spolupracovníky v rámci jedné mateřské školy. Síť sociálních vztahů v mateřské škole je bohatá a velmi složitá, ale zároveň nesmírně zajímavá (Mertin & Gillernová, 2010).

Potřeba sociální interakce je jednou ze základních potřeb člověka. Učitel mateřské školy má velmi významnou úlohu v rozvoji komunikace a vzájemných vztahů mezi učitelem a dětmi, učitelem a rodiči a učitelem a jeho kolegy.

4.2.1 Dítě jako osobnost

Stabilita je jednou z nejdůležitějších věcí, které děti potřebují. Dobrý učitel by měl být stabilní a pro děti předvídatelný. Jestliže se jeho nálady často mění, je pro děti velmi těžko pochopitelný. Od učitele, který je emočně stabilní, podporuje žáky a vytváří pozitivní klima ve třídě, se dítě více naučí, dosahuje lepších sociálních dovedností a více úspěchů.

Důležité pro práci s dětmi je orientace ve vývoji dítěte, znát jeho zákonitosti a respektovat je. Musí dát dětem důvěru, otevřít se jejich schopnosti samostatného rozvoje a pomocí vhodně zvolených pomůcek nenásilně rozšiřovat jejich zónu nejbližšího vývoje (Těthalová, 2018).

Učitel by měl kontrolovat své emoce, nejdříve přemýšlet a pak jednat, protože v návalu emocí se může dopustit chyby.

„...trpělivost, už párkrát jsem se spálila, že jsem tu trpělivost neměla a takzvaně jsem vyletěla a nikdy to k ničemu nebylo, vždycky to dopadlo jako špatně v uvozovkách, protože to dítě vlastně ani nepochopí, proč se zlobíte a stejně ničeho tím nedosáhnete, já jsem teda za to, že prostě deset minut je plná pozornost u těch dětí u malejch ještě míň, no a pak už se to musí zakčnit...“ (US)

„...z počátku jsem musela hledat způsoby, jak u dětí získat autoritu, díky své povaze jsem nebyla typ, který by ji měl od první chvíle...“ (UA)

„...je důležité jim naslouchat, nepřehlížet je a udělat si na každé dítě čas pár minut, vyslechnout ho, protože děti strašně rády povídají své zážitky a mají neustále potřebu se někomu svěřovat, dát dětem mantinely a nezahlcovat je rozkazy a příkazy...“ (UR)

„...důležitý je individuální přístup ke každému dítěti a respektovat zvláštnosti nebo handicap, vyvarovat se stresování dětí příliš vysokými nároky, protože každé dítě je jiné a když je slabší, méně nadané tak ho to může trápit, já to nedokážu, co dokáže kamarád a to je na učitelce...“ (UM)

Na děti by měly být kladeny přiměřené požadavky. Rozumná pravidla tvoří významnou součást každého výchovně-vzdělávacího systému a i v rámci vymezených pravidel se dítě cítí v bezpečí.

„...když to dítě pozná, že ta učitelka má ten respekt vzájemný, tak je to prostě dobré a děti vždycky teda musí mít teda mantinely, nedávat spoustu příkazů, raději jeden ale konkrétní a děti na to reagují...“ (UG)

„...přístupovat k těm dětem tak nějak bez jakýchkoliv právě předpojatostí, děti mi připadají celkem v pohodě, vyrovnanější a jsou také díky technologiím a možnostem informovanější, myslím si, že mateřská škola v současné době jako instituce vůbec není špatná a hlavně děti v předškolním věku potřebují teda být v kolektivu, je to pro ně důležité, naučit se vycházet s vrstevníky, tak jak to zvládnou v tomto věku, tak je to bude provázet celý život...“ (UA)

Učitelé mateřských škol hrají hlavní roli v předškolním vzdělávání. Rozvíjejí děti po všech stránkách osobnosti, učí je novým poznatkům a dovednostem, vštěpují jim morální hodnoty a mravní zásady.

4.2.2 Rodič jako partner

Člověk se rodí nedokonalý, ale záleží na rodině a na prostředí, jaké dítě společnými silami utvoří.

„Spolupráce školy s rodinou představuje velice významný faktor efektivity vzdělávání dětí. Je nezbytné vytvářet podmínky pro fungování partnerského vztahu s rodiči dětí, navázat a pravidelně s nimi udržovat kontakt, nabízet jim rozmanité formy spolupráce na základě rovnocenného partnerství“ (Eklová, 2018, s. 15).

„Stejně jako je klima školy důležité pro dobrou spolupráci s rodiči, tak obráceně i dobrá spolupráce zlepšuje klima školy, dále vytváří nové možnosti pro vzdělávání dětí a v neposlední řadě nabízí pohled zvenčí a předcházení některým problémům či nedorozuměním“ (Voščeková, 2018, s. 15).

Úloha rodičů v mateřské škole není pouze vodění a vyzvedávání dětí ze školy, ale i zapojování do společných setkávání, podílení na přípravách a realizaci společných akcí.

„...hudební tetička, učitelka ze ZUŠ, kterou nám osud poslal, měla u nás hned zpočátku syna a sama se nabídla, že bude vést děti v rámci hudební výchovy, těch akademií, představení co jsme s ní za ta léta připravili, úžasná spolupráce...“ (UA)

„...chodilo se třeba, dělaly se besídky, chodilo se do penziónu, všechno jako tak i ten vztah k těm starším lidem a prostě k té vesnici, dřív se chodilo na brigády na všechno, rodiče se volali, teď už se to omezilo, musíš jako vědět samozřejmě rodinné podmínky u každého toho děcka, musíš třeba vědět co tam je a jak k němu přístupovat, jako samozřejmě rodiče by ti měli všechno říct, jako jaké jsou tam třeba problémy...“ (UV)

Pro mnohé děti bývá učitel důvěrným člověkem, ke kterému se obracejí, pokud potřebují pomoc. Proto je vhodné, aby byl učitel informován o rodinné situaci žáka a rozuměl prostředí, ve kterém dítě žije.

„...získat důvěru rodičů aby mohla reagovat případně na jejich oprávněné požadavky, ale také je důležité umět slušně odmítnout, když něco není možné splnit...“ (UM)

„...důležitá je tam komunikativnost a také diplomacie v jednání s rodiči...“ (UA)

Wiegerová (2015) uvádí, že učitel mateřské školy má v rámci celého školního systému výjimečné postavení. Měl by si proto častěji uvědomovat, že dítě poprvé přichází do školy a je poprvé součástí určitého systému, že rodiče velmi citlivě vnímají hodnocení jejich dětí od někoho jiného a že může na základě osobních každodenních styků s rodičem určovat a podporovat své postavení a nebýt pouze „hlídačem dětí“.

Rodiče vnímáme jako rovnocenné partnery při výchově a vzdělávání dětí. Zájem o vzdělávání vlastního dítěte ze strany rodičů je vítaný a důležitý. Pokud se nám podaří rodiče zapojit, předejdeme zbytečným konfliktům a získáme spojení v komunikaci s rodiči. Dobrou spoluprací dělá dobrý vztah a jeho předpokladem je dobrá komunikace.

4.2.3 Učitel jako týmový hráč

Vztahy mezi učiteli v rámci jedné mateřské školy, mají svou nezpochybnitelnou důležitost. Právě tyto vztahy se významně podílí na rozvíjení emočního a sociálního klimatu uvnitř mateřské školy.

„...dvě učitelky, které by si měly sednout, sladit se a jednotně postupovat ve svém výchovně vzdělávacím programu a také spolupracovat s dalšími učitelkami v jiných třídách...“ (UM)

Jelikož měla učitelka Světlana vystudovaný „jenom“ obor Vychovatelství, ostatní kolegyně na ni pohlížely jako na nekvalifikovaného člověka. Musela tedy odpracovat rok praxe a přihlásit se na střední školu k rozdílovým zkouškám, které úspěšně zakončila.

„...přišla jsem si jako trošku nesvéprávná, protože pro ostatní učitelky jsem byla nekvalifikovaná a dávaly mi to dost najevo...“ (US)

Výhodou rozdílných charakterových vlastností a schopností učitelek je, že se kolegyně mohou navzájem motivovat k lepšímu profesnímu i osobnímu rozvoji.

„...jedna stejně stará kolegyně semnou byla osm let, velmi temperamentní žena, můj protipól, zpočátku byla naše souhra složitější, ale pak si to sedlo a bylo to moc fajn, to byl

člověk, který mě posouval v hodně oblastech dál, se svojí současnou kolegyní jsme spolu již desátým rokem, ona je výborná na dramatickou výchovu, já jsem v tom, jak jsem již psala ostýchavější a ona mě učí se uvolnit a také je velmi empatická, obětavá, pracovitá, pečlivá a organizovaná, tak mě to nutí být lepší i v těchto směrech...“ (UA)

Anna se ocitla i v takové situaci, kdy měla dlouhodobý problém vyjít se svou kolegyní.

„...byla hodně bohémská, z mého pohledu jí chyběla pokora začátečníka a já jsem nevěděla, jak s ní komunikovat, nedala si poradit, vše bylo jinak a ještě k tomu byla hrozně náladová a nepořádná...“ (UA)

Důvod opustit určitou mateřskou školu kvůli neshodám s kolegyněmi není ojedinělý, jelikož psychický nátlak ze strany kolegů může zanechat hluboké následky. Žárlivost mezi kolegy je velmi rozšířený fenomén a čistě ženský kolektiv jakoby mu ještě nahrával. Může narůst do situace, kdy se dá hovořit o promyšlené šikaně.

Se šikanou ze strany ředitelky se setkala učitelka Světlana, jejíž psychické následky u ní přetrvávají dodnes.

„...paní ředitelka, která šikanovala zaměstnance, velice špatně jsem to psychicky nesla, až jsem se téměř zhroutila, nemohla jsem spát, jíst, dýchat, bylo mi neustále fyzicky špatně, nakonec jsem skončila v rukou psychologa, a když ani ten nepomohl, v rukou psychiatra a na antidepresivech, šikana paní ředitelky, kdy ona chodila po školce a vždycky mi vlezla do vyučování, strhla pozornost na sebe, a nezajímalo, že děti jsou fixovány na mne, že třeba poslouchaj, co jim říkám, co jim vypráví, že jim vykládám nějaký divadlo nebo že děti pracují na nějakým úkolu, to ji absolutně nezajímalo, vešla do třídy, strhla pozornost na sebe a po čtvrt hodině místnost opustila a absolutně rozhozenou...“ (US)

Situace se u paní učitelky Světlany vyřešila odchodem ředitelky do důchodu, ale naděje na lepší časy s novou paní ředitelkou zhatila nečekaná výpověď pro nadbytečnost. Musela tedy stávající místo opustit a hledat místo nové.

„...v současnosti mám kolektiv, na který se mohu spolehnout a paní ředitelku, která je uznalá a nechce po nás nic, co by sama nedělala...“ (US)

Velmi šťastnou ruku ve výběru mateřské školy měla učitelka Anna, která je spokojená s kolektivem i s paní ředitelkou.

„...paní ředitelka je velmi lidský člověk, má nadhled, umí si vybrat lidi, takže od provozních zaměstnanců po kuchařky a učitelky máme dobrý kolektiv, pořád nás tu je

několik od začátku školky, pracoviště jsem si pečlivě vybírala a měla jsem velmi šťastnou ruku, protože v této mateřince pracuji doposud a jsem zde velmi spokojená...“ (UA)

Tamara nikdy neměla problém vyjít s kolegyněmi. Dokázala se přizpůsobit i s podmínkou toho, že si dokázala prosadit svůj názor.

„...být empatický, asi by tam měla být nějaká dávka takovýho toho umět člověku říct pravdu, ale neublížit mu, nepomuchlat mu křídla, určitě jakoby upřímnost, ta se mi vždycky vyplatila, vyvarovat se nějakým pomluvám, to každopádně, jsem třeba dlouhá léta pracovala s jednou kolegyní ve třídě a už jsme z toho obě dvě měly ponorkovou nemoc, a já jsem měla pocit, že to zase potřebuju udělat zase nějak jinak, takže jsem jí to řekla na rovinu, že bych potřebovala změnu a udělala jsem jí a moc mi to pomohlo, cítila jsem se v té práci daleko svěžeji zase s jinou kolegyní, která pracovala zase nějakým jiným způsobem, tak mě to zase jako naplňovalo...“ (UT)

Pokud pracují dvě učitelky spolu dlouhou dobu, může to vyústit v osobní antipatie a je potřeba změny. I taková situace se dá vyřešit bez případných konfliktů.

Jak se tedy vyhnout konfliktním situacím mezi učiteli?

„...taková ta otevřenost a nezabývat se žabomyšími spory, ale spíš hledět na ty děti, a když potom si děláte tu svoji práci, tak na to nemáte čas na nějaké výmluvy a konflikty v práci...“ (UT)

4.3 Být dobrý učitel

„...vždycky si myslím, že ať je jakýkoliv prostě systém, jakýkoliv požadavek na učitelku, tak nejdůležitější je osobnost té učitelky, její zkušenosti a potom prostě opravdu ta vlastní práce s dětmi, protože to je nejdůležitější, aby tam ta učitelka vlastně byla tou osobností...“ (UG)

Učitel svým přístupem tvaruje mysl dětí a pomáhá vytvářet postoje ke světu, k životu a k učení. Není lehké být pro děti vzorem a neustále je inspirovat, proto by se měl každý učitel věnovat péči o své tělo i duši (Kvasničková, 2019).

Učitel by měl být k dítěti spravedlivý, laskavý a měl by nastavit pravidla výchovy a vzdělávání tak, aby je respektovali všichni navzájem. Dobrý učitel je ten, kdo má s dětmi hezký vztah, vytváří uvolněnou atmosféru a dává dětem pocit, že mu na nich skutečně záleží.

„...toto povolání by měla vykonávat učitelka, která má přívětivý a kladný vztah k dětem, protože ty určitě poznají, jestli vás práce s nimi baví, nebo ne...“ (UH)

„...trpělivá, empatická, chápající, tvořivá, hravá, s pozitivním přístupem k řešení problémů, důležitá je tam komunikativnost...“ (UA)

„...určitě empatii, trpělivost, vnímavost a měla by mít dost znalostí, aby dokázala děti vést v individuální rovině, protože každé to dítě potřebuje něco jiného...“ (US)

„...učitelka mateřské školy by měla mít především lásku k dětem, trpělivost, empatii, měla by být tvořivá, přátelská a s nadšením pracovat s dětmi, protože děti hned vycítí, když učitelka voji práci nedělá s nadšením...“ (UM)

„...myslím si, to je můj takovej intuitivní pocit, že by učitelka měla být velmi dobrý posluchač, měla by umět naslouchat svým dětem, protože vlastně ta naše práce je o tom, abychom pracovaly pro ty děti a s těmi dětmi a ty děti nám mnohé prozradí...“ (UT)

„...trpělivá, vstřícná, ochotná, měla by se přiblížit k věku dětí a jejich přání, ale měla by být také důsledná při plnění úkolů, které jim zadá, protože děti někdy poleví a zkouší, co si můžou na té učitelce dovolit...“ (UD)

„...komunikativní jak vůči dětem, tak vůči rodičům a hlavně taky sebejistá, protože děti nejistotu poznají...“ (UG)

„...asi by měla být v první řadě maminka a vysvětlovat to těm dětem, že jejich maminka jde do práce a teď tam budu já jakou učitelka a budu jim nahrazovat maminku....“ (UR)

Ve výčtu vlastností, schopností a dovedností se učitelka objevuje jako kvalifikovaná odbornice v oblasti předškolního vzdělávání i jako člověk mnoha dovedností, odborník na předškolní dítě, garant komplexního vývoje dítěte, partner rodiny ve výchově, ale i ten, který je zárukou bezpečí a ochrany, ten, s kým se dítě může smát a radovat (Svobodová & Vítečková, 2017).

4.3.1 Neusnout na vavřínech

Učitelé by měli nejen vnímat a posuzovat změny ve vzdělávání, ale zahrnout je také do své pedagogické práce a profesního seberozvoje (Vašutová, 2007).

Žádný učitel není expert na všechno, co se vzdělávání týká. V praxi probíhá neustálý vývoj a změny, na které bude muset během své kariéry reagovat. Velký význam vedle v minulosti již nabytých základních znalostí absolvování dalšího vzdělávání. Učitel by měl

být otevřen novým dovednostem, hledat příležitosti, možnosti a cesty dalšího vzdělávání (Svobodová & Vítečková, 2017).

Vzdělávání obohacuje a rozvíjí osobní i profesní život jedince. Učitel by měl být schopen reagovat na dnešní dynamiku společnosti a získávat nové poznatky, vědomosti, dovednosti a zkušenosti dalším vzděláváním.

Anna se zúčastnila vzdělávacího programu s názvem Práce s dětmi s OMJ v Norimberku, kde zjistila, jaké mohou být rozdíly v činnosti mateřských škol v porovnání s jinou zemí.

„...beru to jako velmi dobrou zkušenost, takovou možnost bych přála všem, dost jsme si zvedly sebevědomí...“ (UA)

„... jedna učitelka na dvacet osm dětí u nás udělá mnohem více práce, než tam dvě na dvanáct dětí...“ (UA)

Zvyšování nebo rozšiřování kvalifikace je důležitou součástí profesního vzestupu. Celoživotní vzdělávání má nejen celospolečenský význam, ale také osobní, který umožňuje „držet krok s dobou“. Je také součástí prevence proti podlehnutí profesionální depresi a duševnímu vyčerpání (Kantorová, 2008).

Učitelky Anna, Romana a Tamara prošly několika vzdělávacími programy a kurzy, které byly velkým přínosem pro jejich profesi.

„...v rámci vzdělávání jsem měla možnost během let absolvovat spoustu kurzů a vzdělávacích programů, třeba počítačové, angličtinu a hodně zaměřených přímo na pedagogickou práci, je to potřeba, vše se vyvíjí a mění, přínos byl různý, většinou ku prospěchu věci, učitelka by měla být jako taková otevřená k těm novým přístupům, poznatkům, metodám...“ (UA)

„...v průběhu let jsem si prošla řadou seminářů, jako matematická gramotnost, předčtenářská gramotnost, práce na PC, ekoateliér – zpracování tříděného odpadu, psychologie, diagnostika, diagnostika předškoláka, specifické poruchy učení, logopedie, evaluace, environmentální výchova, tvořivá dramatika, všechny semináře mně zajímaly, otvíraly nové pohledy na práci a nové trendy a nápady, což mně obohacovalo...“ (UT)

„...v té době, když jsem nastoupila do té mateřské školy na to Mariánské náměstí, tak se začaly různé školící programy, takže já jsem začala jezdit na školení pro malé konstruktéry lego, já jsem v devadesátých letech udělala kurz asistentky logopeda,

je pravda, že asi paní ředitelka mě vybrala pro to, že mám ráda ten přednes, pohádky, vyprávění si s dětma...“ (UR)

Vzdělávání učitelů mateřských škol je nutným předpokladem k tomu, aby byly splněny personální a pedagogické podmínky předškolního vzdělávání. Vzdělávání se realizuje prostřednictvím účastí na kurzech a školeních, které slouží k obnově a prohlubování profesních kompetencí učitele. Tyto kurzy a školení jsou jediným druhem dalšího vzdělávání, které uznává a finančně podporuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (Kohnová, 2004).

4.3.2 Pěstování duševního zdraví

Práce pedagoga není jednoduchá, jelikož se jedná o jednu z profesí, které jsou nazývány posláním. Učitelé se věnují rozvoji a vzdělávání budoucích generací, ale zapomínají na sebe a své vlastní pocity. Pokud není učitel sám se sebou spokojený, bude pro něj velmi náročné a vyčerpávající dělat svou práci na sto procent.

„...kde vládne harmonie, tam jde práce jednoduše a přináší vynikající výsledky...“ (UM)

Světová zdravotnická organizace definuje duševní zdraví jako pocit pohody, v němž každá osoba naplňuje svůj vlastní potenciál, zvládá běžný životní stres, může pracovat produktivně a plodně a je schopen přispívat k prospěchu své komunity (Loja, 2019).

Pod pojmem duševně zdravého člověka si tedy můžeme představit jedince, který je v dobré psychické i fyzické kondici. Takový člověk je schopný logicky myslet, umí řešit problémy a je emočně vyrovnaný (Loja, 2019).

„...do práce jsem měla vždycky chuť a mateřské škole jsem věnovala vždycky spoustu času i doma, psala jsem přípravy, vytvářela výchovné vzdělávací programy, malovala, vystřihovala obrázky, pomůcky...“ (UM)

Tím hlavním je si uvědomit, že práce není to nejdůležitější v životě a my tu nebudeme věčně. Nejsme dokonalí. Je důležité věnovat mnohem víc času budování hezkých a podporujících vztahů s druhými. Zbavíme se tak pocitu, že musíme všechno stihnout a všude být. Důležitý je také nadhled, humor, pohyb, spánek, relaxace a kvalitní strava (Loja, 2019).

„...jsi třeba unavená, ale jako třeba druhý den, třetí vyspiš se dobře a v pohodě jedeš normálně dál jako by se nechumelilo...“ (UV)

„...pokud mě práce baví, syndrom vyhoření určitě nehrozí, je pravda, že s dětmi trávíme velkou část dne a někdy jsme unavené, ale všechno se dá překonat, i když záleží na povaze každé učitelky...“ (UH)

„...při práci v mateřské škole, ale také doma nepřepínat síly, umět odpočívat, udržovat si optimismus, čerpat energii především v přírodě, procházkami, sportem, v přírodě pozorovat květiny, přírodu, zvířátka, stromy, hory, prostě co nám příroda poskytuje...“ (UM)

Mateřská škola je organismus, kde musí být dobrý vztah mezi učitelkami ve třídě, ale také v celé škole musíme cítit podporu, vědět, za kým mám jít, když potřebuju s něčím poradit, kde spolu mluvíme o problematických situacích a sdílíme své profesní zkušenosti. Ve školách, kde tohle funguje, jsou lidé pochopitelně mnohem klidnější a spokojenější, a jsou na tom i pedagogicky lépe, protože se vzájemně podporují (Smetáčková, 2019).

„...myslím si, že když je dobrý kolektiv v práci, to je první věc, kolegyně by si měly navzájem pomoci a podpořit se, pak osobní život, prostě koníčky, zájmy, dělat si radost...“ (UA)

„... je dobré se inspirovat tvořivými kolegyněmi anebo kamarádkami s dobrými nápady a mít pohodové zázemí v rodině, stýkat se s pozitivními lidmi a to si myslím, že všechno člověku přinese radost do života...“ (UM)

Neexistuje úplně jednoznačná odpověď jak vybit negativní emoce, každému může vyhovovat něco jiného. Může pomoci se vypovídat druhému, kamarádce, kolegovi z oboru či psychologickému odborníkovi. K vybití negativních pocitů je určitě skvělý sport a celkově si najít volný čas na své koníčky.

„...je dobrý mít dobrý zázemí doma, kde se jako usídlit, kde je to dobrý, kde se svěřit, kde se vykecat, mít třeba dobrou kamarádku, kde se člověk opravdu svěří, protože už když se vykecá, to dost pomáhá...“ (US)

Psychické příznaky zahrnují ztrátu nadšení a zodpovědnosti. Objevuje se nechut', lhostejnost k práci, popudlivost, celková nespokojenost a také negativní postoj k sobě a k životu. Zkrátka „všechno je k ničemu, všichni mě štvou, nikdo si neváží toho, co dělám“ (Loja, 2019).

„...samozřejmě nějaké občas byly, osobní nepohoda se taky projeví, když člověk nechce, rozvod, nemoc a úmrtí blízkých, mívala jsem krizi vždy v lednu a únoru, to je takové hluché období, únava, tma, žádný světlý bod v dohlednu...“ (UA)

„...velice špatně na mě psychicky dopadlo, že se semnou ani jedna kolegyně po dvaceti letech nerozloučil, když jsem ze školky odcházela, loučily se semnou jen provozní zaměstnankyně, poslední dobou, jedná se přibližně o dobu od výpovědi, mám pocit zmaru, jako bych pořád hledala, jsem bez nápadů, unavenější víc a víc, těším se na důchod...“ (US)

„...obavy máme hlavně z odchodu ředitelky, to je nevýhoda učitelky na konci kariéry, že změny takového charakteru nemusí zrovna dobře snášet, pokud je kolektiv takto dlouze stabilní, tak se dá očekávat, že ty změny budou dost razantní, stárneme a některým se již chtělo odejít do důchodu, obavy máme hlavně z odchodu ředitelky, to je nevýhoda učitelky na konci kariéry, že změny takového charakteru nemusí zrovna dobře snášet a pokud je kolektiv takto dlouze stabilní, tak se dá očekávat, že ty změny budou dost razantní...“ (UA)

V dnešní době existuje velké množství přednášek, kurzů či workshopů na téma práce s emocemi pro pedagogy. I velmi zkušený učitelé zde mohou najít inspiraci a nový pohled na věc. Není výjimkou, že pocit beznaděje i zoufalství prožívá většina učitelů.

4.3.3 Zkušenosti nad zlato

Učitel po několika letech působení ve své profesi získává nenahraditelné zkušenosti. Díky znalostem a zkušenostem dokáže provádět záležitosti, které vykonává spolehlivěji a efektivněji, než ostatní. Učitel je psychicky odolnější, dokáže samostatně řešit každodenní pedagogické situace a má neustále motivaci získávat a osvojovat si nové poznatky (Kalhous & Obst, 2009).

„...co se týká délky praxe, tak samozřejmě zkušenosti jsou vždycky znát...“ (UA)

Etapa zkušeného učitele nelze jednoznačně určit po kolika letech tomu tak je, protože každý učitel je jiný. Tato etapa však pravděpodobně nastává tehdy, kdy si je učitel vědom svých učitelských kvalit na základě svých zkušeností.

„...velice dobrá je ta dlouhodobá praxe, takže spíš se ocení ta praxe těch učitelek...“ (UD)

„...v první řadě musí mít praxi, to je jasné, musí získat aj zkušenosti s děckama...“ (UV)

Učitel bývá expertem v jedné oblasti, dovede přizpůsobit své jednání situaci a kontextu především v krizových situacích, jejichž základní znaky rychle rozpozná, těmto situacím rozumí a dokáže improvizovat (Kantorová, 2008).

4.4 Milníky v profesní kariéře učitele mateřské školy

Jak uvádí Švaříček (2011) bylo by krásné, kdybychom si poslechli vyprávění o osobním a profesním životě učitele experta a řekli si, že každá událost, každé rozhodnutí a každý vývoj učitele nese prvky expertství. To však není pravda, neboť učitel se může v životě setkat jak s úspěchy, tak i s omyly a nepochopením.

V kariéře učitele mateřské školy může být několik zlomových okamžiků, které se v průběhu profesní dráhy vyskytnou. Tak jako v životě každého člověka není cesta vždy růžová a objevují se překážky, které musíme překonat, abychom se v životě dostali dál.

Změna nebo zlom v profesní kariéře může mít na člověka pozitivní i negativní vliv. Jestli byla změna přínosná nebo ne, zjistíme až s odstupem času, protože i negativní zkušenost nás může posunout o krok vpřed.

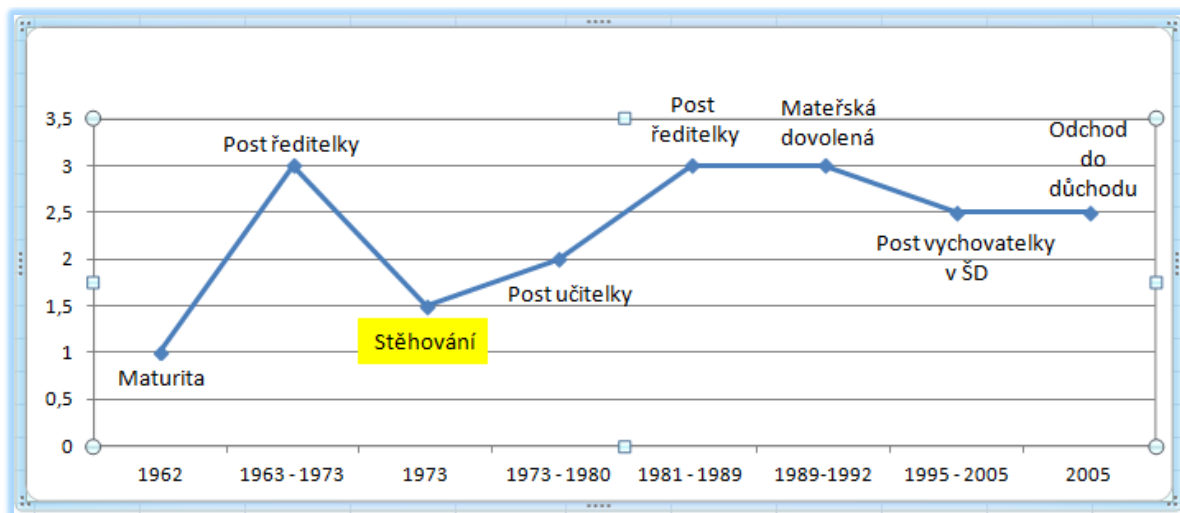
Grafy, které jsem představila v této kapitole, jsou zobrazením vývoje profesní dráhy učitelek – participantek s vytýčením zlomového okamžiku, který je v grafu zvýrazněný žlutou barvou. Na vodorovné ose jsou uvedena časová pásma a na svislé ose jsou uvedeny události každého učitele. Rozsah škál je nula až tři. Křivka je vedena v návaznosti na postupný vývoj profesní kariéry s vyznačením zlomových okamžiků, které ovlivnily profesní kariéru učitelek v mateřské škole. Zlomové okamžiky, které pozitivně ovlivnily profesní kariéru učitelky, jsou na ose znázorněny blíž k číslu tři a naopak ty, které měly negativní vliv, jsou milníky směrem dolů k číslu nula.

4.4.1 Stěhování

Valerie

Graf 1 Vývoj profesní kariéry učitelky Valerie

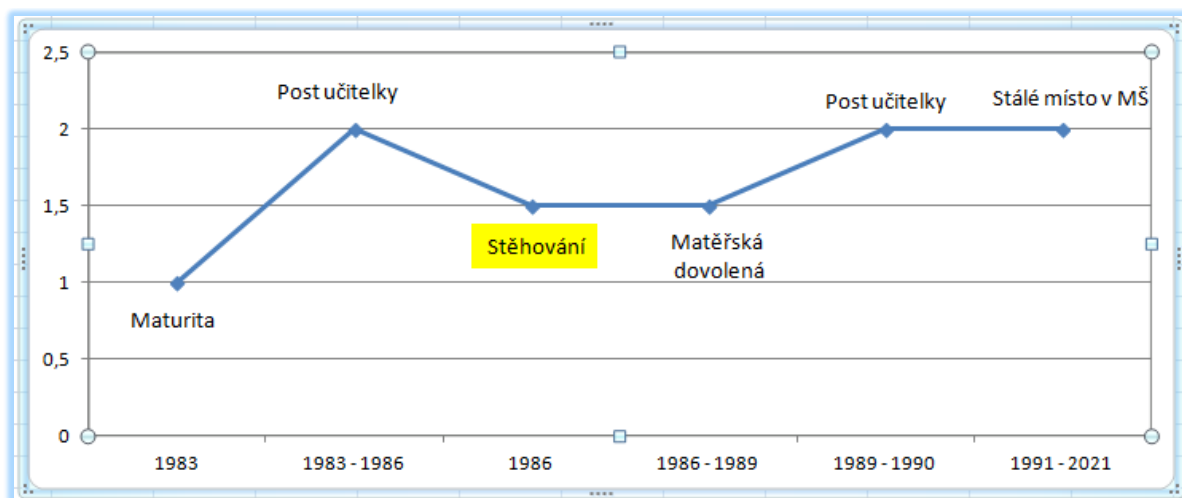
zdroj: vlastní zpracování

Pro Valerii byl zlomovým okamžikem stěhování z vesnice, kde pracovala deset let jako ředitelka místní mateřské školy do jiné vesnice, kde nastoupila jako učitelka mateřské školy. Důvodem stěhování bylo, že se vdala a s manželem si postavili dům v místě, odkud by bylo obtížné dojíždět. Změny v osobním životě zde sehrály zásadní roli v tom, že Valerie musela opustit místo ředitelky mateřské školy na úkor rodinného života a přijmout pozici učitelky mateřské školy.

„...jak jsem přecházela z té Strání sem, jednak jsme se vzali a prakticky jsme se odstěhovali a začínala jsem mezi úplně novými lidma...“ (UV)

Romana

Graf 2 Vývoj profesní dráhy učitelky Romany

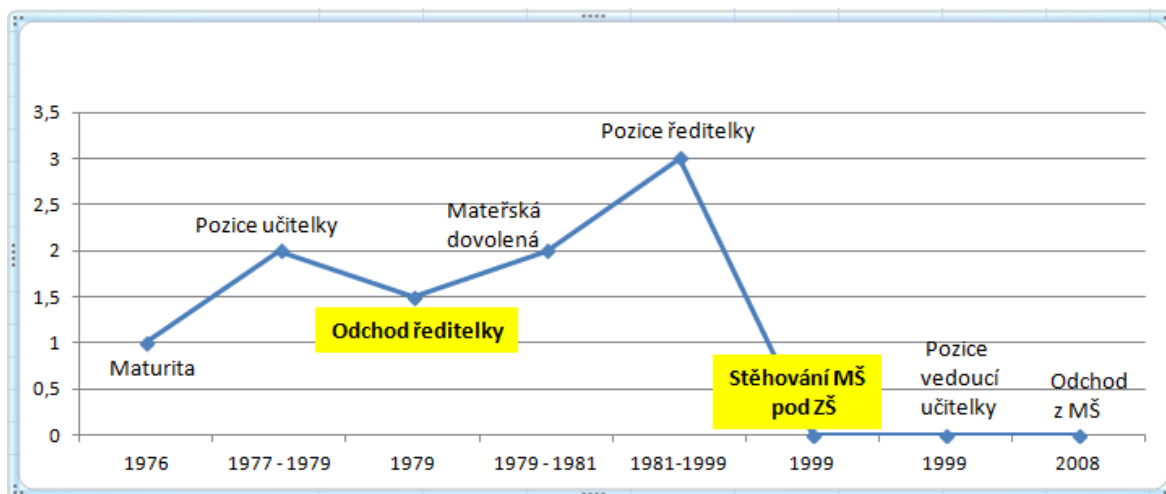
zdroj: vlastní zpracování

Romana po ukončení studií odjela s kamarádkou do Prahy, kde si našla práci v mateřské škole. Město i mateřskou školu si velmi oblíbila a byla zde velice spokojená. Po třech letech otěhotněla a na přání rodičů se vrátila zpět na Moravu.

„...odcházela jsem na mateřskou dovolenou a čekala jsem svoje první dítě, no, a protože jsem byla v Praze, tak rodiče si přáli, abych rodila a vlastně ty první začátky abych byla tady doma na Moravě, že mě pomůžou, no tak já jsem se z té Prahy přestěhovala a mateřskou dovolenou jsem trávila tady...“ (UR)

Magdaléna

Graf 3 Vývoj profesní dráhy učitelky Magdalény

zdroj: vlastní zpracování

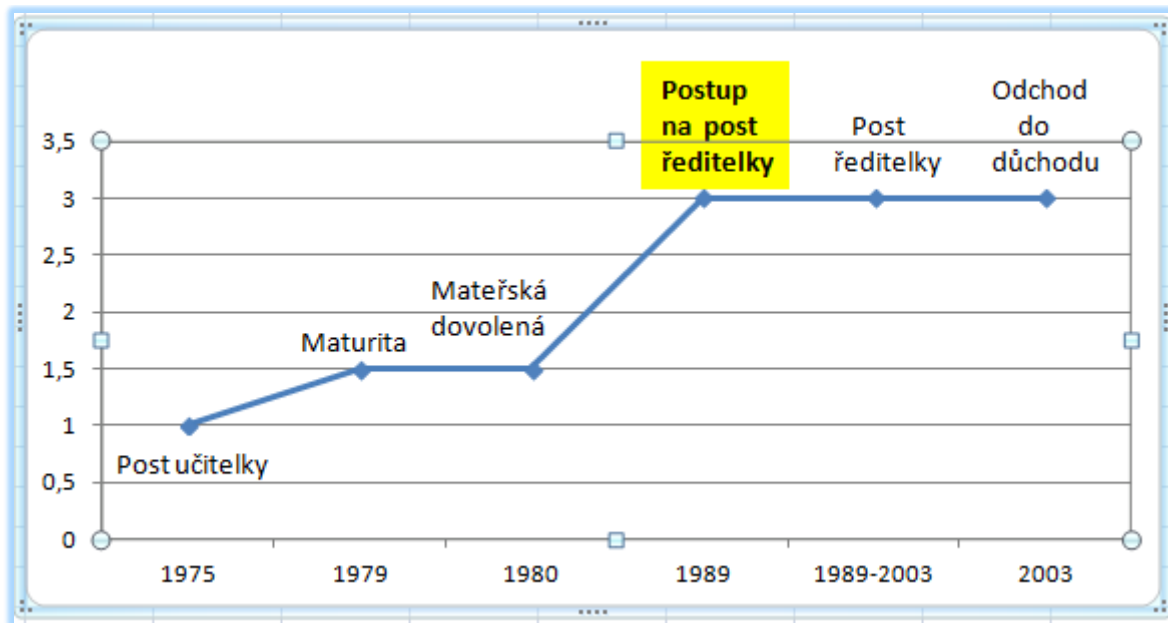
Magdalénu nejdříve ovlivnil odchod ředitelky, díky které se dostala na své první místo učitelky mateřské školy ihned po studiích. Zlom v jejím profesním životě nastal, když mateřská škola, ve které téměř osmnáct let pracovala jako ředitelka, byla sloučena se zdejší základní školou. Mateřská škola se přestěhovala do prostor základní školy, ředitelkou obou institucí se stala ředitelka základní školy a Magdaléna se stala vedoucí učitelkou.

„...odešla paní ředitelka Bilingerová do Hradiště, tak toho jsem litovala, no a další mezník byl, že jsme se museli stěhovat z těch krásných dvou tříd, z té dvoutřídky do knihovny a když jsme museli přejít pod základní školu, stala se ze mě vedoucí učitelka a naší nadřízenou se stala ředitelka základní školy, ta měla však rozdílné představy o naší práci, nedařilo se nám najít společnou řeč, po 31 letech jsem se velkou lítostí odešla...“ (UM)

4.4.2 Stát se ředitelkou

Helena

Graf 4 Vývoj profesní dráhy učitelky Heleny

zdroj: vlastní zpracování

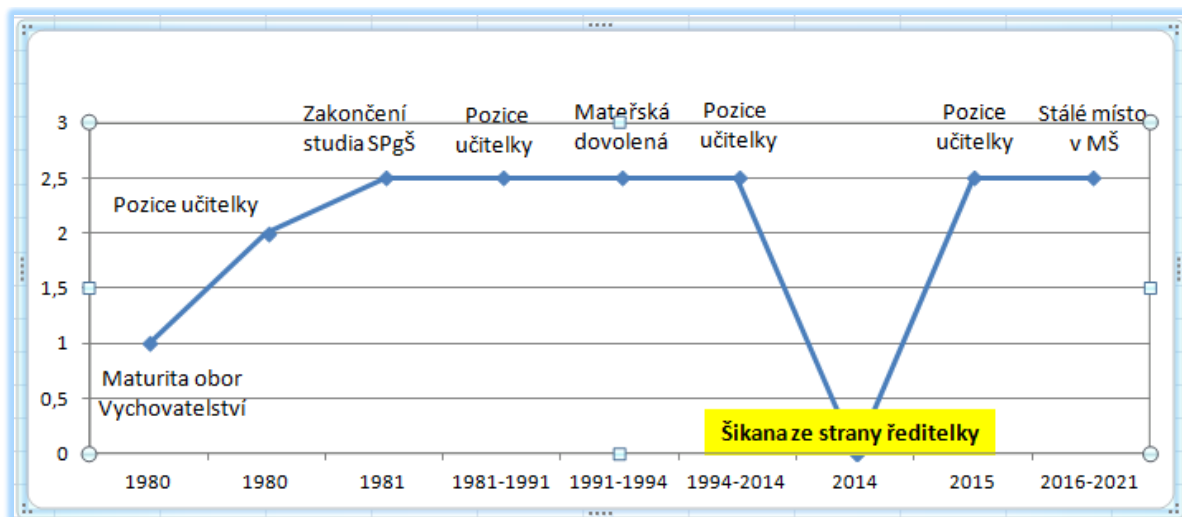
Helena se stala ředitelkou po absolvování konkurzu, který vyhrála a působila v této pozici celkem dvanáct let. K práci s dětmi tak přibyla i administrativa a práce s kolektivem. Přestože byla práce náročná, setrvala na pozici ředitelky až do odchodu do důchodu.

„...no, řekla bych, že zásadní mezník byl v tom, že jsem přecházela z učitelky mateřské školy, i když ne úplně na ředitelku mateřské školy, krátil se úvazek učitelky mateřské školy a byla to zas úplně jiná, většinou administrativní práce a práce s kolektivem, což někdy nebývá zas tak úplně lehké...“ (UH)

4.4.3 Šikana na pracovišti

Světlana

Graf 5 Vývoj profesní dráhy učitelky Světlany

zdroj: vlastní zpracování

Světlana zažila na pozici učitelky pěkné, ale i nepěkné chvíle. Zlom v její profesní kariéře nastal, když do mateřské školy kde pracovala, nastoupila nová paní ředitelka.

„...nastoupila nová paní ředitelka, která šikanovala zaměstnance, velice špatně jsem to psychicky nesla, až jsem se téměř zhroutila, nemohla jsem spát, jíst, dýchat, bylo mi neustále fyzicky špatně, nakonec jsem skončila v rukou psychologa, a když ani ten nepomohl, v rukou psychiatra a na antidepresivech...“ (US)

Světlana se dostala až na psychické dno, ale nevzdávala to, ale „bojovala“ dál.

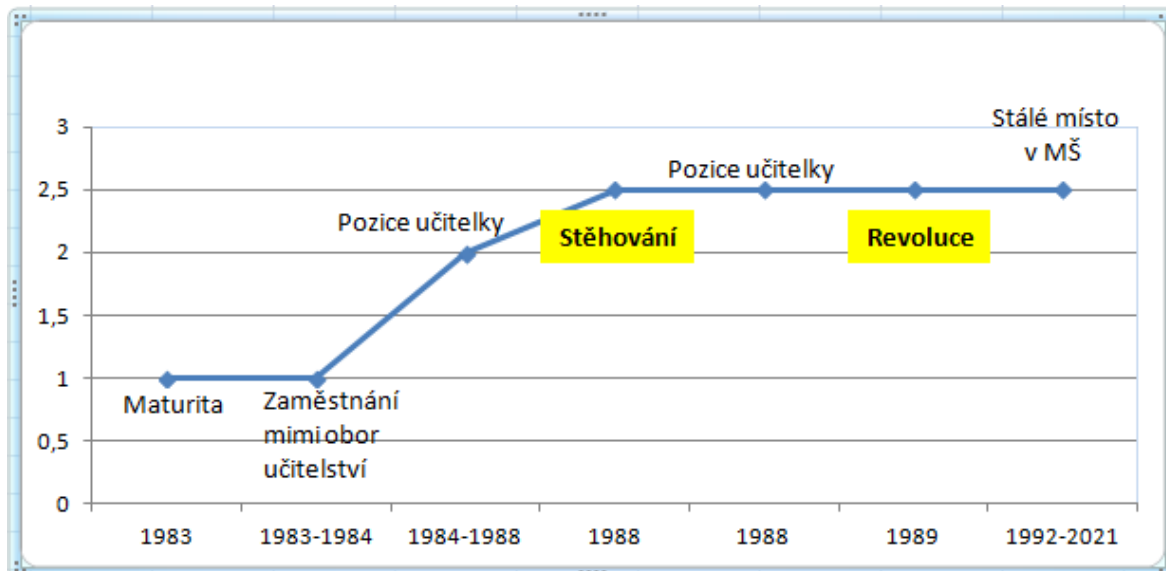
„...zase jsem nechtěla té ředitelce jako ustoupit, to se ve mně jako šprajclo, že přece jí nevyklidím pole...“ (US)

Situace se vyřešila odchodem ředitelky do důchodu, ale přesto musela Světlana z této mateřské školy odejít pro nadbytečnost.

4.4.4 Revoluce a RVP

Anna

Graf 6 Vývoj profesní dráhy učitelky Anny

zdroj: vlastní zpracování

Pro Annu byl prvním zlomovým okamžikem stěhování do Prahy, kde se setkala s příjemným kolektivem svých kolegů, ale negativně popisuje přístup paní ředitelky. Druhým zlomovým okamžikem byly změny, které nastaly po revoluci. Tehdejší přísný režim vystřídal volnější a svobodnější přístup ve vzdělávání dětí v mateřské škole.

„...tak asi přestěhování, kdy jsem se dostala z Pardubického kraje do Prahy, tady přece jenom ta situace byla trošičku taková uvolněnější, příjemnější, no a pak teda ta revoluce určitě, protože pak se to všechno začalo uvolňovat a už to pravdu ta práce, jak jsem říkala, byla příjemnější...“ (UA)

Tamara

Graf 7 Vývoj profesní kariéry učitelky Tamary

zdroj: vlastní zpracování

I Tamara uvedla jako zlomový okamžik vliv revoluce v roce 1989 a také přínos rámcového vzdělávacího plánu, který hodnotí v rámci své profesní kariéry velmi pozitivně.

„...tak určitě to byla velká změna, když vlastně se měnilo řízení v osmdesátém devátém roce, tam to byla zásadní změna, tam to bylo všechno striktně dáno, tabulkově, prostě tam nebyla jiná cesta než tu, po kterou jsem musela jít, ta byla předem dána, no a potom se to tady dost jakoby rozvolnilo vlastně, že vlastně jsme pořádně nevěděly kudy kam, a pak můžu říct, když přišel v platnost rámcový vzdělávací program, takže tam můžu říct, že potom nás to nasměrovalo zpátky někam abychom věděly, co se od nás požaduje, co můžeme očekávat od těch dětí, jak by jsme si mohli stanovit nějaké cíle pro ně a takže tam to byla jako velká změna...“ (UT)

4.4.5 Osudové setkání

Gabriela

Graf 8 Vývoj profesní dráhy učitelky Gabriely

zdroj: vlastní zpracování

Zlomový okamžik Gabriely jsem nazvala „Osudové setkání“, které se pro ni stalo velmi důležitým momentem pro návrat k učitelství. Když se ocitla ze zdravotních důvodů v nemocnici, setkala se tam s velmi vážně nemocným chlapcem, kterému četla pohádky a zpívala písničky.

„...tak mě úplně nejvíc, si vzpomínám, když jsem už vůbec nepřemýšlela o tom, že se vrátím do školství, protože jsem opravdu byla v úplně jiném světě, tak jsem se potkala v nemocnici s hodně nemocným klukem, který prostě.... no, to zase byl trochu jiný obor, kterým ještě jsem se zabývala jako léčitelstvím a tak ten se mi prostě zeptal: „Proč neučíš?“, a teprve mi to tam začalo hlodat a tak jsem se vlastně, ta myšlenka se mi vrátila, že jsem to vlastně vždycky dělala ráda a tak jsem se vrátila...“ (UG)

4.5 Zhodnocení profesních očekávání

Spokojenost učitelů mateřských škol se svou prací je ovlivňována bilancí pracovní kariéry v souvislosti s jejím postupným završováním. Do takového zhodnocení se mohou promítat důsledky dlouhodobých specifických nároků na jejich práci, únava nebo vyhoření, rutina, a také zdrženlivost k inovacím i k dalšímu vzdělávání.

4.5.1 Naplnění profesních očekávání

Vztažným momentem hodnocení jako základu pracovní spokojenosti učitelem je jeho posuzování reality a jejího porovnávání s očekáváním. Toto posuzování se opírá především o individuální hodnotový systém s individuálními preferencemi, od něhož se mimo jiné odvíjí i způsob uspokojování potřeb. Vychází z percepce pracovní reality učitelem a rovněž souvislosti s osobnostními vlastnostmi a dispozicemi (např. temperament, pracovní kapacita, zátěžová odolnost) (Lazarová, 2011).

Participantky hodnotí své učitelské povolání pozitivně a zřetelný je i pocit naplnění, potěšení a radosti. I přes obtížnost začátků, skromnost vybavení, vlastní tvoření pomůcek, vysoký počet dětí ve třídách i přes nepříjemné situace, které musely zvládnout, se jejich představy o práci v mateřské škole naplnily.

„...ta práce mě naplňovala a byla vlastně celý můj život...“ (UV)

„...práce s dětmi mě velmi bavila, a kdybych se měla rozhodovat znovu, určitě bych zase byla učitelkou mateřské školy...“ (UH)

„...zvládla jsem to...“ (US)

Na základě pozorovaných výsledků učitel vidí, že úsilí, které při své práci vynaložil je smysluplné a přináší úspěch.

„...je to práce pestrá, tvořivá, líbí se mi, myslím si, že je na tom fajn, že výsledky, že vidíme jak děti rostou, co všechno se naučily, jak něco s nimi tvoříme, no a myslím si, že to vůbec není jako špatná profese, zase jsem se s tím až tak nesečkala aby mi někdo dával najevo něco takového, že jsem jenom učitelka mateřské školy, spíš naopak, lidi ve školách říkali, že obdivují za tu práci, že by si sami třeba na to netroufli...“ (UA)

„...svou profesi hodnotím kladně, přestože nebyl celý profesní život vždycky růžový, musely jsme se přizpůsobovat různým negativním věcem, ale nakonec se to vždycky nějak vyřešilo a usadilo, ale důležité je, že mezi dětmi mi bylo dobře a v kolektivu také,

i když se za ta léta několikrát obměnil, myslím, že jsem si vybrala dobře a ráda vzpomínám...“ (UM)

„...úplně prvotně ty děti, takže když vidím, že jsou ve třídě ty děti šťastné, že předávám šťastné děti rodičům, tak je to pro mě asi známka, že jsem to dělala dobře a už jenom to že jsem tam čtyřicet let vydržela, je asi, ne každý to asi vydrží, já mám pořád pocit, že bych to chtěla dělat, kdyby nebylo toho dojíždění, tak bych to dělala třeba ještě do sedmdesáti...“ (UT)

Důvodem spokojenosti pedagogů a smysluplnosti jejich práce jsou jejich dosažené výsledky, pokroky a úspěchy dětí v mateřské škole i v pozdějším životě.

„...tak já si myslím, že ta profese byla velmi dobrá, děti byly spokojené, protože i po té době po těch čtyřiceti letech, co jsem učila ve školce se ke mně děti hlásí, takže si myslím, že jsem zas až tak špatná nebyla...“ (UD)

„...tak já během té celé doby jsem prostě měla radost z té práce, předávala jsem dětem ze začátku, hlavně jsem se věnovala výtvarné výchově, takže jsme prostě s dětmi pořád něco tvořily, protože já pořád musím něco tvořit a tak jsem to přenášela na ty děti, a postupem času jsem přešla na hudební výchovu, protože vždycky jsem skládala básničky, potom jsem začala tvořit z toho písničky...“ (UG)

„...tak za sebe můžu říct, že vždycky mě ta práce bavila a baví dodnes, i kdybych se měla znovu rozhodovat, byla bych zase učitelkou v mateřské škole, práci jsem dělala a dělám zodpovědně a vždy s láskou, mám na té práci ráda, že si ten program dne nebo týdne mohu sestavit podle sebe, mám vždy plnou hlavu nápadů, které hned mohu realizovat, určitě jsem udělala i několik chyb, ale vždycky jsem se z nich poučila a šla dál, musím říct, že celkem jsem měla štěstí i na kolegyně, nyní jsem nejstarší a mladé kolegyně za mnou chodí pro rady a to mně opravdu moc těší...“ (UR)

V souvislosti s konstatováním, že učitelská profese je spojena s poměrně vysokou náročností dosahující neznámou stresových hodnot, je zajímavé si položit otázku, jak je možné, že jak naznačují výzkumy, že přes všechny pocíťované obtíže uvádějí učitelé relativně vysokou spokojenost. Je pravděpodobné, že učitelé, kteří své povolání neopustili a v profesi setrvávají ze své vůle a nikoliv pod tlakem vnějších okolností, dokáží své přetěžování pracovními úkoly „vyvážit“ jinými faktory spoluutvářejícími jejich celkové prožívání a hodnocení profese. Nalézají na své práci stránky vyvolávající uspokojení a pozitivní emoce (Lazarová, 2011).

4.6 Shrnutí výsledků výzkumu

Na základě analýzy interview bylo vytvořeno pět kategorií, které vypovídají o zhodnocení profesní kariéry učitelem mateřské školy, o faktorech, které ovlivňují profesní kariéru učitele mateřské školy a o analýze profesních milníků v profesní kariéře učitele mateřské školy.

Faktory, které ovlivňují profesní kariéru učitele mateřské školy, jsou obsaženy v následujících kategoriích a jejich subkategoriích: **Začátky učitelské profese** (Profesní motivace, Učitelská láska, Štěstí přeje připraveným, Profesní start), **Pohled do zákulisí profesních vztahů** (Dítě jako osobnost, Rodič jako partner, Učitel jako týmový hráč), **Být dobrý učitel** (Neusnout na vavřínech, Pěstování duševního zdraví, Zkušenosti nad zlato).

První kategorie **Začátky učitelské profese** vypovídá o tom, že být učitelem znamená být hlavně osobností, pro kterou je celoživotní cestou sebevzdělávání, kultivace osobnosti a uplatnění ve vzdělávání a výchově. Významnou úlohu při volbě učitelského povolání sehrává počáteční **motivace**, která je hybným motorem k určitému konání ve vztahu ke zvolenému oboru. Prioritní jsou osobní zkušenosti jedince a jeho osobnostní předpoklady pro profesi učitele mateřské školy. Motivace k učitelskému povolání je významným činitelem ovlivňujícím profesionalitu učitele mateřské školy. Učitelská profese zahrnuje nejen lásku k dětem, ale také lásku k sobě samému. **Učitelská láska** se projevuje jak přístupem učitele vůči dítěti např. v respektování individuality každého dítěte, projevem radosti z úspěchu u dětí, porozuměním, nasloucháním, absencí potřeby trestání, schopností empatie či projevem prosociálního chování. Učitel ale musí mít rád i sám sebe a být spokojený se svým životem, aby mohl mít upřímně rád i druhé lidi. **Štěstí přeje připraveným**, kteří vstupují do zaměstnání vybaveni potřebným vzděláním a získanou kvalifikací. Právě vzdělání je odrazovým můstkem abychom na základě naučeného a poznaného mohli jednat s jistotou a kvalifikovaně a proto je také důležité klást důraz na získání odbornosti. Úspěšný **profesní start** je velmi citlivým a důležitým obdobím pro začínajícího učitele. Jeho úspěšné zvládnutí je zásadní jak pro osobní spokojenost v profesi tak i pro další profesní růst. Zásadní roli zde hraje kolegiální podpora, vzájemné učení a důvěra v sám sebe.

Druhá kategorie **Pohled do zákulisí profesních vztahů** vypovídá o tom, v jaké oblasti sociálních vztahů se učitel v rámci své profesní činnosti pohybuje. Prioritou učitele

by mělo být spokojené dítě. **Dítě jako osobnost**, které se s pocitem jistoty a bezpečí v prostředí laskavosti, porozumění, tolerance a empatie aktivně připravuje na budoucí celoživotní učení. Důležité je respektovat individuální potřeby, možnosti a limity každého dítěte. Podporovat fantazii, kreativitu a představivost. Podporovat sebevědomí, naslouchat potřebám a přáním a učit je respektu k druhým se všemi jejich odlišnostmi. Vštípit základní morální hodnoty, vést je k tradicím, respektu, projevování svých tužeb a přání. **Rodič jako partner** znamená vybudovat si s rodiči vzájemnou spolupráci a neustále hledat nové a efektivní formy k oboustranné spokojenosti. Velkou měrou k tomu přispívá vstřícný postoj a následná spolupráce, která vytváří příjemné prostředí pro rozvoj a vzdělávání dětí v mateřské škole. Umožnit rodičům setkávání na třídních schůzkách, individuálních konzultacích o dětech, diskuze o otázkách, které je mohou při výchově dítěte zajímat a obohatit. **Učitel jako týmový hráč** vypovídá, že v rámci kolektivu je důležité vytváření přátelského prostředí. Intenzivně pracovat společně na rozvoji dítěte. Pracovat jako tým, uskutečňovat společné porady a zpracovávat průběžné hodnocení.

Třetí kategorie **Být dobrým učitelem** znamená neustále se zdokonalovat ve své profesi, sledovat proměny vzdělávací reality a promítat je do své pedagogické činnosti. Důležité jsou osobnostní předpoklady jako např. morální vyspělost, tvořivost, autentičnost, všestrannost, zodpovědnost a také trpělivost a flexibilita. Takzvaně **Neusnout na vavřínech** by neměl žádný učitel, který se chce dál vzdělávat, obnovovat a doplňovat si kvalifikaci, učit se nové potupy a reflektovat tak změny ve společnosti. Vzájemná podpora a výměna zkušeností velmi obohacuje odbornou činnost učitelů a podporuje profesní růst, ve kterém jsou ve svém důsledku obohacovány hlavně děti v mateřské škole. Zvláště v současné době, kdy se objevuje stále více dětí se specifickými vzdělávacími potřebami, se bez dostatečných pedagogických, psychologických a diagnostických znalostí se neobejde žádný pedagog. **Pěstování duševního zdraví** vypovídá o možnosti profesní zátěže a stresu z důvodu vysokých nároků na práci učitele. Proto nedílnou součástí profesních dovedností učitele se stává vyvážené zacházení s vlastní kondicí a odolností vůči náročným situacím. Pokud učitel aktivně přispívá ke své psychické pohodě a dodržuje vhodný rytmus práce a odpočinku a dopřává si pozitivních stránek života, odmění tím jak děti, tak i rodiče. Nedílnou součástí profesní stránky učitele se stává péče o vlastní psychickou kondici. Dobrý učitel neboli učitel expert má dlouhodobou nebo intenzivní **profesní zkušenost** danou délkou praxe a vzděláním. Tato expertnost odlišuje učitele od začátečníků či méně zkušených jedinců. Dlouhodobá praxe vybavuje učitele souborem

profesních dovedností a dispozic a profesních kompetencí, kterými má být vybaven učitel, aby mohl efektivně vykonávat své povolání.

Ve čtvrté kategorii **Milníky v profesní kariéře učitele** jsou uvedeny zlomové okamžiky, které ovlivnily ať už pozitivně, či negativně profesní kariéru téměř všech participantek. Diana v interview uvedla, že se žádný zásadní zlomový okamžik v jejím životě neobjevil. Zlomové okamžiky hrají ústřední roli ve vnímání kariéry učitele i celého jeho života a mohou mít různou podobu. Může jít o zlomové události, které pro učitele představují významnou změnu i zlom v jeho celkovém vývoji a také zlomové období, které mohou mít souvislost jak s profesí učitele, tak i s jeho osobním životem.

Pátá kategorie s názvem **Zhodnocení profesních očekávání**, vypovídá o tom jak každá z participantek hodnotí svou kariéru v mateřské škole. Spokojenost učitele na konci jeho profesní kariéry je ovlivňována závěrečnou bilancí v souvislosti s jejím postupným završováním. Po tak dlouhodobě trvajícím výkonu lze u starších učitelů očekávat pokles zájmu o práci nebo ztrátu nadšení, ale je tomu naopak. U svých participantek jsem se setkala se spokojeností, nadšením a pocitem naplnění z této krásné profese, kterou všechny vykonávaly téměř celý svůj život.

ZÁVĚR

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zhodnocení profesní kariéry učitelem mateřské školy. Dílčími cíly bylo popsat jednotlivé faktory, které ovlivňují profesní kariéru učitele mateřské školy a analyzovat milníky v profesní kariéře učitele mateřské školy.

V teoretické části byla nejdříve charakterizována profesní kariéra učitele mateřské školy a proces vývoje jeho profesní dráhy. Dalším pojmem bylo vymezení pojmu učitel mateřské školy, charakter profesní činnosti, souhrn profesních kompetencí a v neposlední řadě profesní vztahy, které určují charakter profesních dovedností a rozvoj.

V empirické části bakalářské práce bylo realizováno devět polostrukturovaných interview s učitelkami a ředitelkami mateřských škol. Interview byly nahrávány na diktafon a následně přeneseny do písemné podoby, ze které při užším zpracování vznikly dílčí kategorie a jejich subkategorie. Tyto kategorie jsou příznačné ve vztahu ke zhodnocení profesní kariéry učitelem mateřské školy.

Výzkumné šetření přineslo zjištění, že faktorů, které ovlivňují profesní kariéru učitele mateřské školy, je hned několik. Na začátku učitelské profese je to **profesní motivace**, která je významným činitelem ovlivňujícím profesionalitu učitele a je také prioritou osobnostních předpokladů a zkušeností jedince pro profesi učitele mateřské školy. Důležitá je **učitelská láska** k dětem, k sobě samému a k druhým. Odrazovým můstkem je **vzdělání**, které na základě naučeného a poznaného podpoří učitele jednat s jistotou, kvalifikovaně a odborně. Zásadním faktorem v profesi učitele je **profesní start**, který je nejintenzivnějším obdobím identifikace s životním povoláním. Velmi důležité pro učitele jsou profesní vztahy ve smyslu **učitel a dítě**, ve kterém učitelovou hlavní prioritou je dítě, respektování jeho individuality, podpora k sebevědomí apod., **učitel a rodič** ve vzájemné spolupráci jako významném faktoru efektivity vzdělávání dětí, důležitost rovnocenného partnerství, důvěry a diplomacie, **učitel a kolektiv** ve vytváření přátelského prostředí, týmové práce a budování emočního a sociálního klimatu školy. Mezi faktory, které ovlivňují učitelovo prvenství, je **další vzdělávání** k obnovení nebo doplnění kvalifikace a učení novým postupům v návaznosti na reflektování změn ve společnosti, **pěstování duševního zdraví** jako odolnost vůči náročným situacím, pro fyzickou i psychickou kondici i emoční vyrovnanost a v neposlední řadě jsou to profesní **zkušenosti**, které umožňují učiteli spolehlivý a efektivní výkon, motivují ho k osvojování nových poznatků a k samostatnému řešení pedagogické situace.

Zlomové okamžiky, které nastaly v průběhu vývoje profesní kariéry učitele mateřské školy, mohou mít jak pozitivní tak i negativní vliv. Přínosnost těchto zlomových okamžiků můžeme zjistit až s odstupem času.

Zhodnocení profesní kariéry učitelkami a ředitelkami mateřských škol má pozitivní charakter, který vyplývá z pocitu naplnění, radosti z práce s dětmi a uspokojení vnitřních potřeb.

Výzkumná zjištění mohou být určena začínajícím učitelům v mateřské škole jako pomocná příprava na vstup do praxe a také mentorům, kteří se věnují těmto začínajícím učitelům a mohou je tak upozornit na to, s čím se v průběhu praxe mohou setkat a co všechno ovlivňuje učitele mateřské školy v průběhu jeho profesní činnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Alan, J. (1989). *Etapy života očima sociologie*. Praha: Panorama.
- [2] Bělohávek, F. (1994). *Osobní kariéra*. Praha: Grada.
- [3] Dorotíková, S. (2003). *Profesní etika učitelství*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- [4] Eklová, M., & Voščeková, H. (2018). Spolupráce s rodiči je základním kamenem úspěchu. *Informatorium*, 25(10), 14–15.
- [5] Havlík, R., & Kořa, J. (2007). *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál.
- [6] Helus, Z. (2009). *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál.
- [7] Holeček, V. (2014). *Psychologie v učitelské praxi*. 1. vyd. Praha: Grada.
- [8] Kalhous, Z., & Obst, O. (2009). *Školní didaktika* (Vyd. 2). Portál.
- [9] Kantorová, J. (2008). *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I*. Olomouc: Hanex.
- [10] Kohnová, J. (2004). *Další vzdělávání učitelů a jejich profesní rozvoj*. Praha: Univerzita Karlova.
- [11] Kotová, M. (2021). *Knížka pro začínající učitelky mateřských škol*. Praha: Portál s.r.o.
- [12] Kvasničková, L. (2019). Na učitelích záleží. *Informatorium*, 26(7), 18–19.
- [13] Lazarová, B. (2011). *Pozdní sběr: o práci zkušených učitelů*. Brno: Paido.
- [14] Loja, R. (2019). Úzkostí a strachem volá naše duše i tělo o pomoc. *Informatorium*, 26(7), 8–10.
- [15] Majerčíková, J. (2015). Sporné aspekty úzkých vztahov rodiny a školy na začiatku vzdelávania. *Studia Pedagogica*, 20(1), 29–44. doi:<http://dx.doi.org/10.5817/SP2015-1-3>
- [16] Mertin, V. & Gillernová, I. (Eds.). (2010). *Psychologie pro učitelky mateřské školy* (2., rozš. a přeprac. vyd). Praha: Portál, s.r.o.
- [17] Němcová, M. (2006). *Jak se stát úspěšnou ženou*. Praha: Grada.
- [18] Niles, S. G., & Harris-Bowlsbey, J. (2009). *Career development interventions in the 21st century*. New Jersey: Merrill.
- [19] Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.

- [20] Průcha, J. (2017). *Moderní pedagogika*. Praha: Portál.
- [21] Růžička, J., Provazník, V., & Nový, I. (1993). *Řízení profesní kariéry zaměstnanců*. Praha: Vysoká škola ekonomická.
- [22] Smetáčková, I. (2019). Vyhoření trápí i učitele mateřských škol. *Informatorium*, 26(9), 8–10.
- [23] Svobodová, E., & Vítěčková, M. (2017). *Osobnost předškolního pedagoga: sebereflexe, sociální kompetence a jejich rozvíjení*. Praha: Portál.
- [24] Syslová, Z. (2013). *Profesní kompetence učitele mateřské školy*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- [25] Syslová, Z., & Chaloupková, L. (2015). *Rámec profesních kvalit učitele mateřské školy*. Brno: Masarykova univerzita.
- [26] Syslová, Z. (2017). *Učitel v předškolním vzdělávání a jeho příprava na profesi* (I. vydání). Brno: Masarykova univerzita.
- [27] Syslová, Z., Burkovičová, R., Kromáčková, J., Šilhánová, K., & Štěpánková, L. (2019). *Didaktika mateřské školy*. Praha: Wolters Kluwer.
- [28] Šmelová, E., & Nelešovská, A. (2009). *Učitel mateřské školy v reflexi současných proměn*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- [29] Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- [30] Švaříček, R. (2011). Zlomové události při vytváření identity učitele. *PEDAGOGIKA.SK*, 2(4), 247-247.
- [31] Těthalová, M. (2018). Dítě jako svobodná bytost. Tak ho vnímala Maria Montessori. *Informatorium*, 25(9), 14-15.
- [32] Vašutová, J. (2004). *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido.
- [33] Vašutová, J. (2007). *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi* (2., přeprac. vyd.). Praha: Univerzita Karlova.
- [34] Voda, J. (2015). Nové profesní výzvy učitele po jmenování ředitelem školy. *Pedagogika*, 65(2), 177-192.
- [35] Wiegerová, A. (2015). *Profesionalizace mateřské školy z pohledu reformy kurikula*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

- [36] Wiegerová, A. (2016). *The careers of young czech university teachers*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

UV	Učitelka Valerie.
UH	Učitelka Helena.
UD	Učitelka Diana.
UG	Učitelka Gabriela.
US	Učitelka Světlana.
UA	Učitelka Anna.
UT	Učitelka Tamara.
UR	Učitelka Romana.
UM	Učitelka Magdaléna.
MŠ	Mateřská škola.
Atd.	A tak dále.
Např.	Například.
MNV	Městský národní výbor.
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná.
SPgŠ	Střední pedagogická škola.
OMJ	Odlišný mateřský jazyk.
ISCED	Mezinárodní klasifikace vzdělávání
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
ZUŠ	Základní umělecká škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Profesiogram učitele mateřské školy.....	20
--	----

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Vývoj profesní kariéry učitelky Valerie	49
Graf 2 Vývoj profesní dráhy učitelky Romany	50
Graf 3 Vývoj profesní dráhy učitelky Magdalény	51
Graf 4 Vývoj profesní dráhy učitelky Heleny	52
Graf 5 Vývoj profesní dráhy učitelky Světlany	53
Graf 6 Vývoj profesní dráhy učitelky Anny	54
Graf 7 Vývoj profesní kariéry učitelky Tamary	55
Graf 8 Vývoj profesní dráhy učitelky Gabriely	56

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Informovaný souhlas

Příloha P II: Otázky k rozhovoru

Příloha P III: Ukázka interview

PŘÍLOHA P. I: INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas

Informovaný souhlas s účastí na výzkumu *„Učitel mateřské školy na konci profesní kariéry“*

Dne ..... jsem poskytl/a rozhovor Blance Vaculíkové v rámci výzkumného šetření, které je součástí bakalářské práce „Učitel mateřské školy na konci profesní kariéry“. Tento výzkum realizuje Blanka Vaculíková, autorka bakalářské práce, studentka Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati, pod vedením PhDr. Beáty Deutscherové, MBA.

Souhlasím s tím, že má účast ve výzkumu je dobrovolná, mám možnost kdykoli z něj vystoupit a veškeré údaje, které v rámci výzkumu autorce poskytnu, budou zpracovány pouze pro účely tohoto výzkumu a nebudou předány třetí straně. Dále souhlasím s tím, že během výzkumu budou dodrženy principy Listiny základních práv a svobod, zejména ochrana osobnosti, soukromí, jména, dobré pověsti, osobních údajů a osobních písemností, ochrana autorství a svoboda vědeckého bádání a že audiozáznam rozhovoru a mé osobní údaje budou zpracovány dle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů.

Na základě tohoto souhlasu smí být mé jméno, adresa a osobní údaje obsažené v tomto rozhovoru zpracovávány nejdéle 30 let. Pokud k tomu byl dán souhlas, smí poté být využívány podle zákona č. 343/1992 Sb. o archivnictví. V opačném případě musí být rozhovor anonymizován.

Svou účastí ve výzkumu stvrzuji, že jste se seznámil/a a souhlasím s obsahem tohoto textu.

.....
Jméno

.....
Podpis

Autorka výzkumu: Blanka Vaculíková, DiS. Tel.: 603387796 E-mail:
B.Matejickova@seznam.cz

PŘÍLOHA P II: OTÁZKY K ROZHOVORU

Co Vás vedlo stát se učitelkou v MŠ?

Jaké byly vaše profesní začátky?

Naplnily se Vaše představy o tom, jaké je to učit v mateřské škole?

Jaký byl zásadní mezník ve Vaší profesi?

Jaké vlastnosti by podle Vás měla mít učitelka mateřské školy?

Je podle Vás současná forma vzdělávání dětí v mateřské škole ideální formou rozvoje, nebo je to pro ně spíš nutné zlo?

Projevily se u Vás syndrom vyhoření?

Jak nevyhořet?

Co byste poradila nebo doporučila začínajícím učitelkám v MŠ?

Co si myslíte, že je důležité při práci s dětmi a čeho se raději vyvarovat?

Je rozdíl mezi učitelkami ze SŠ, VŠ, délka praxe...?

Co jste se snažila naučit děti a co naopak děti naučily Vás?

Jak hodnotíte svou učitelkou profesi?

Jak jste se dostala k pozici ředitelky?

Byl to Váš sen, stát se ředitelkou?

PŘÍLOHA P III: Ukázka rozhovoru s ředitelkou Magdalénou

B: Co Vás vedlo stát se učitelkou v MŠ?

M: V mateřské škole pracovala moje maminka. Chodila jsem za ní, práce s dětmi, prostředí, a paní učitelky, to vše se mi moc zalíbilo. Měla jsem od malička děti ráda. Po maturitě na gymnáziu jsem šla do Kroměříže na nástavbu pro učitelky mateřské školy a později asi za šest let jsem zvládla vystudovat ještě nástavbu Vychovatelství.

B: Jaké byly vaše profesní začátky?

M: Přišla jsem, bylo mi devatenáct let. Paní ředitelka Bilingrová, ta si mě vyžádala, chtěla, abych tam učila. Měla reference z praxe z Uherského Brodu od paní ředitelky Janalíkové. Takže ona si mě vybrala a já jsem začínala, když mě bylo 19. Byla to stará školka, kde bylo plno věcí nedokonalých, ale byla jsem šťastná. A na ten první ročník vzpomínám úplně nejradši.

B: Naplnily se Vaše představy o tom, jaké je to učit v mateřské škole?

M: Určitě, moje představy se naplnily, byla to radostná práce, děti jsou upřímné, láskyplné, vděčné za to, že cítí lásku, náklonnost a zájem učitelky. Mnohokrát jsem potkala dospělé děti, které jsem učila, přihlásily se ke mně a děkovaly za krásné chvíle se mnou ve školce, to mě vždycky moc potěšilo.

B: Jaký byl zásadní mezník ve Vaší profesi?

M: No, pak odešla paní ředitelka Bilingrová do Hradiště, tak toho jsem litovala. Ale já jsem odcházela zároveň na mateřskou dovolenou, takže za dva a půl roku jsem tam pak šla zpátky a už tam byla jiná ředitelka. Takže to byl takový první mezník.

B: To byla taková změna větší?

M: Ano, změna. A to už jsem nastupovala do nové mateřské školy, kterou postavili mezi tím. Za dva a půl roku nebo možná za ty dva roky. No a další mezník byl, že jsme se museli stěhovat z těch krásných dvou tříd, z té dvoutřídky do knihovny, která byla na levé straně té budovy, a byly tam malé místnosti. A třetí mezník byl, když jsme museli přejít pod základní školu.

B: To jste se stěhovali přímo do budovy té školy?

M: Ano, ano. Měli jsme tam takovou větší třídu jakoby a menší, kde byla jídelna a na té pravé straně lehárna a třída.

B: Tam byla jenom jedna třída jo? Měli jste jenom jednu?

M: Jednu, ale teď už jsou tam dvě. To zas udělali další třídu z bytu, takže jsou tam asi čtyři paní učitelky a my jsme byly dvě.

B: Jaké vlastnosti by podle Vás měla mít učitelka mateřské školy?

M: Učitelka mateřské školy by měla mít především lásku k dětem, trpělivost, empatii, měla by být tvořivá, přátelská a s nadšením pracovat s dětmi, protože děti hned vycítí, když učitelka svoji práci nedělá s nadšením. Mělo by ji bavit učit se nové věci, číst knihy, kde se dá najít motivace, náměty pro kvalitní práci s dětmi a v neposlední řadě by měla mít osobní kouzlo a být vždycky upravená a samozřejmě dobré znalosti pro práci s dětmi.

B: Je podle Vás současná forma vzdělávání dětí v mateřské škole ideální formou rozvoje, nebo je to pro ně spíš nutné zlo?

M: Já jsem už čtyři roky v důchodu, tak nedovedu posoudit současnou formu vzdělávání v mateřské škole, ale ještě než jsem odcházela, jsem vypracovala ten nový výchovně vzdělávací program a myslím si, že je pořád potřeba, když je učitelka tvořivá na tom pracovat a obměňovat ty věci aby to nebylo třeba deset let stejné.

B: No a myslíte, že třeba dřív ta forma, která byla ve školkách byla třeba ku prospěchu těch dětí lepší anebo je to lepší teďka?

M: Mě určitě vyhovovalo, když jsem přišla to, co bylo. No a pak jsem si zvykla na to nové, no a pak jsem odešla, takže nedokážu posoudit ty výsledky, které mají učitelky mateřské školy, teď s tím novým vzdělávacím programem. Ale já si myslím, že musí pracovat na plno, protože to vyžaduje inspekce, ředitelka školy a rodiče. Takže dnešní učitelky to mají těžší, než jsme to měly my.

B: Projevil se u Vás syndrom vyhoření?

M: Syndrom vyhoření jsem nezažila, do práce jsem měla vždycky chuť a v mateřské škole jsem věnovala vždycky spoustu času i doma. Psala jsem přípravy, vytvářela výchovné vzdělávací programy, malovala, vystřihovala obrázky, pomůcky.

B: Pořád jste měla motivaci?

M: Měla jsem motivaci a bavilo mě to, takže jsem nakupovala třeba doma dětských knih, tak z těch knih. Prostě básničky, písničky, tanečky, pohybové hry, aby jsme neměly pořád ty stejné, že? Dělalý jsme besídky s dětma, pro maminky vánoční besídky.

B: Takže nebyl čas vyhořet? (Smích)

M: Bylo potřeba, abychom pořád měly jiné ty besídky.

B: Jak nevyhořet?

M: Já si myslím, že při práci v mateřské škole, ale také doma nepřepínat síly. Umět odpočívat, udržovat si optimismus, čerpat energii především v přírodě, procházkami, sportem a v přírodě pozorovat květiny, přírodu, zvířátka, stromy, hory, prostě co nám příroda poskytuje. A to všechno nám přináší radost a odreagování od všedních starostí. A také nové poznatky, že to můžeme využít zas při práci s dětmi. Je také dobré se inspirovat tvořivými kolegyněmi anebo kamarádkami s dobrými nápady a mít pohodové zázemí v rodině. Stýkat se s pozitivními lidmi. A to si myslím, že všechno člověku přinese radost do života a nedovolí mu, aby vyhořel. Ale odpočívat je důležité, protože když je člověk přetížený dlouhodobě, tak se to může projevit a přestane práce bavit.

B: Tak to jste pěkně řekla, to se mi moc líbí.

B: Co byste poradila nebo doporučila začínajícím učitelkám v MŠ?

M: Začínající učitelka by měla být dobře připravena studiem střední nebo vysoké školy a také by měla mít dobrou praxi, ve které je také učitelka, která má co předat a která ji motivuje k další práci. Neměla by jí chybět chuť do náročné práce s předškolními dětmi, měla by být dobře fyzicky a psychicky zdatná, protože s dětmi chodí, cvičí, tančí a vytvořit si pěkné citové vazby s dětmi s kolegyněmi, získat důvěru rodičů aby mohla reagovat případně na jejich oprávněné požadavky, ale také je důležité umět slušně odmítnout, když něco není možné splnit. To bych určitě doporučila mladým začínajícím učitelkám, ale myslím si, že to zas k tomu dospěje praxí.

B: To záleží i na učitelce a vždycky na té osobě, jaká ona je.

M: Jaká je a do jakého kolektivu přijde.

B: Pořád se to točí kolem kolektivu, že? (smích)

B: Co si myslíte, že je důležité při práci s dětmi a čeho se raději vyvarovat?

M: Při práci v jedné třídě pracují dvě učitelky, které by si měly sednout, sladit se a jednotně postupovat ve svém výchovně vzdělávacím programu a také případně spolupracovat s dalšími učitelkami v jiných třídách. Já si myslím, že kde vládne harmonie, tam jde práce jednoduše a přináší vynikající výsledky. Důležitý je individuální přístup,

ke každému dítěti a respektovat zvláštnosti nebo handicapy. Vyvarovat se stresování dětí, příliš vysokými nároky, protože každé dítě je jiné a když je slabší, méně nadané, tak ho může trápit, já to nedokážu to, co dokáže kamarád a právě to je na učitelce. Důležitý je ten individuální přístup, že mu dokáže vysvětlit, že každý není stejný a že se to může naučit časem.

B: Podporovat ho, že?

M: Ano.

B: Je rozdíl mezi učitelkami ze SŠ, VŠ, délka praxe...?

M: No, já si myslím, že k učení stačí střední škola. Ale dnes už je možná potřeba i vysoká škola, možná speciální vysoká škola. Ale určitě když má učitelka vysokou školu, tak má více znalostí, více vědomostí, větší přehled, ale také vyšší plat, což je nezanedbatelné. Některá učitelka, i když má vysokou školu, tak jí to nepomůže, pokud chybí srdce.

B: Co jste se snažila naučit děti a co naopak děti naučily Vás?

M: Děti jsem učila slušnosti, férovému jednání mezi sebou, aby uměly poprosit, poděkovat, pozdravit, základní věci. Aby byly ohleduplné ke slabším, uměly naslouchat jeden druhému, nebály se komunikovat s vrstevníky, ale i s dospělými. Protože to se často některé děti bály. A v neposlední řadě, jsem děti učila poznávat všechny možné oblasti života, připravovat je po všech stránkách na úspěšný vstup do první třídy základní školy. Děti mě naopak učily trpělivosti, respektu k nim samotným, hravosti a pohlížení na různé věci jejich očima. A také mě naučily vlastně, že jejich osobnost je velice pestrá a dokážou kolikrát vyzorovat a říct takové věci, kterých my si vůbec nevšimneme. A to bylo krásné.

B: Jak hodnotíte svou učitelkou profesi?

M: Svoji profesy hodnotím kladně, přestože nebyl celý profesní život vždycky růžový. Musely jsme se přizpůsobovat různým negativním věcem, ale nakonec se to vždycky nějak vyřešilo a usadilo. Ale důležité je, že mezi dětmi mi bylo dobře a v kolektivu také, když se za ta léta několikrát obměnil, myslím, že jsem si vybrala dobře a ráda vzpomínám.

B: Jak jste se dostala k pozici ředitelky?

M: Byl vyhlášen konkurz. Přihlásily jsme se dvě a já jsem to vyhrála. Ještě ten den jsem to chtěla zrušit, ale už to nešlo.

B: Byl to Váš sen, stát se ředitelkou?

M: Nebyl to můj sen, vyplynulo to ze situace po něžné revoluci.